KDBZ

Kulturna i
Duhovna
Baština
Zavičaja

priručnik za nastavnike
osnovnih škola

KULTURNA I DUHOVNA
BAŠTINA ZAVIČAJA

priručnik za nastavnike osnovnih škola

Osijek, 2011.

impresum

Izdavač: NANSEN DIJALOG CENTAR
Cvjetkova 32, Osijek
office.ndcosijek@nansen-dialogue.net

Za izdavača: Ivana Milas

Priručnik napisali:
Ana Vujović
Jovanka Gudlin
Nikolina Jelečević, prof.
Novica Gajić, prof.
Marinko Uremović, prof.
Zehra Delić

Urednica: Amalija Krstanović
Recenzija: Jasenka Pregrad, prof.
Dizajn i grafičko oblikovanje: Karmen Salha i Đuro Jelečević
Lektorica: Miranda Glavaš-Kul, prof.
Tisak: Teka, Višnjevac
Naklada: 300 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu ..... pod brojem .....
ISBN: 978-953-98992-2-4

Sva prava pridržava izdavač.
Prilikom korištenja citata i materijala iz ovog priručnika molimo navedite izvor.

Za sve obavijesti možete se obratiti izdavaču.

Tiskanje priručnika omogućeno je temeljem financijske potpore Europske unije, u okviru projekta „Zajednička prošlost, zajednička budućnost", te sredstvima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Mišljenja izražena u ovom priručniku su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Europske unije.

struktura priručnika

I. Predgovor / O KDBZ-u / Recenzija / Riječ autora

II. Praktične napomene ili KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK

- PROGRAM RADA (3 godine)
- NAJČEŠĆI NAČINI I METODE RADA NA KDBZ-u

(pedagoška radionica , mini projekt, intervju, portofolio)

III. PRIMJERI PRIPREMA PROVEDENIH NA SATIMA KDBZ-a

ZAJEDNIČKI SADRŽAJI

1. Cjelina: ODNOSI MEĐU LJUDIMA

2. Cjelina: NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI

POSEBNI SADRŽAJI

1. Cjelina: ZAVIČAJ

2. Cjelina: RAZVOJ ARHITEKTURE

3. Cjelina: ZNAČAJNE OSOBE ZAVIČAJA

4. Cjelina: KOMUNIKACIJA

5. Cjelina: MIGRACIJE

6. Cjelina: POVIJEST I MITOLOGIJA ZAVIČAJA

7. Cjelina: UMJETNOST ZAVIČAJA

IV. ORGANIZACIJA REKREATIVNOG DANA

V. PRILOZI

VI. LITERATURA

predgovor

„...Prolazim
Poljima rosnim
Gdje mlad vjetar njiše teške
klasove
Visokog žutog žita
Iznenada stanem
I gle!
Moje srce, od radosti, kuca
Kao zlatan sat."

Dragutin Tadijanović

Zavičaj, dom, obitelj, kuća, predci... važne su riječi u životu čovjeka. U životu djeteta sve počinje u domu i obitelji pa tako i učenje o zavičaju, učenje o predcima. Škola nastavlja proces učenja o domu, obitelji, članovima obitelji, predcima i potomcima, daje odgovore na pitanja: Kakav je moj zavičaj? Tko u njemu živi? Čime se ljudi bave? Kakva je povijest mog zavičaja?

Zapitamo li se ponekad: Koje je moje mjesto u zavičaju? Otkud ja baš u ovom zavičaju? Otkud moje ime? Otkud ime zavičaju? Tko su mi susjedi? Kako najbolje živjeti zajedno? Što ću svojim potomcima pričati o zavičaju? Ove su se teme pokazale posebno važnima u sredinama u kojima, nakon rata, ljudi i djeca žive jedni pored drugih, a ne jedni s drugima.

Tim Nansen dijalog centra i učitelji/ce: Ana, Ivana, Jovanka, Nikolina,

Novica, Marina, Marinko i Zehra, promišljali su o ovim i sličnim pitanjima koja su se nametala ovisno o posebnostima zavičaja i zanimanju djece. Pokušali su nizom aktivnosti u okviru izvannastavne aktivnosti Kulturna i duhovna baština zavičaja istražiti, povezati, opisati, sačuvati od zaborava kulturnu i duhovnu baštinu za neku drugu djecu, za neke druge učitelje/ice. Knjiga koju držite u ruci plod je trogodišnjega rada s djecom iz Belog Manastira, Markušice i Vukovara. Radili smo i vidjeli koliko nas naše različitosti povezuju, obogaćuju, oplemenjuju i šire našu sliku o svijetu. Želja nam je s vama podijeliti ideje i "isprobane" aktivnosti. Sadržaji aktivnosti su s istoka Hrvatske, ali vrlo lako ćete ih moći preoblikovati i prilagoditi svom zavičaju. Velika je vrijednost ovoga rada u vršnjačkome učenju, istraživačkim aktivnostima, susretima različitih kultura, učenju o sebi i drugima...
Tijekom svih aktivnosti "naša su srca kucala kao zlatan sat". Poslušajte i vi svoj zlatni sat.

Zajednički susret učenika OŠ Franje Tuđmana (Beli Manastir), OŠ Markušica i OŠ Blage Zadre (Vukovar) u Belom Manstiru u ožujku 2009. godine.

O Kulturnoj i duhovnoj baštini zavičaja

Nansen dijalog centar (NDC) civilna je udruga koja djeluje posljednjih 10 godina na području istočne Hrvatske s ciljem socijalne rekonstrukcije poslijeratne multietničke zajednice. NDC provodi fomalne i neformalne obrazovne programe integriranog i interkulturalnog obrazovanja, mirovnog obrazovanja te programe usmjerene na suočavanje s prošlošću. Kurikul predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja razvijen je u okviru projekta Nova škola trogodišnjim radom nastavnika, stručnih suradnika, roditelja i NDC-a uz podršku i savjetovanje Agencije za odgoj i obrazovanje, Podružnice Osijek.

Agencija za odgoj i obrazovanje izdala je pozitivno stručno mišljenje na kurikul Kulturne i duhovne baštine zavičaja, za koji predlaže da se uvrsti u škole u multietničkim zajednicama u Republici Hrvatskoj (svibanj, 2007.).

Predmet Kulturna i duhovna baština zavičaja (KDBZ) omogućuje djeci koja žive u multikulturalnoj i multietničkoj zajednici cjelovitije učenje o svome zavičaju, o kulturi i običajima naroda koji žive na ovom području, a s ciljem boljeg razumijevanja sebe i svoga identiteta te upoznavanja i poštovanja drugih i drukčijih, što je od iznimne važnosti za izgradnju odnosa i interkulturalnog društva.

Ovim je predmetom napravljen iskorak u postojećem školskom kurikulu u Hrvatskoj, kao i u većini europskih zemalja jer većina uči uglavnom o svom naslijeđu (povijest, jezik, kultura), a vrlo malo ili gotovo ništa o kulturi, povijesti i tradiciji manjina s kojima stoljećima živi u zajednici.
S druge strane, manjinsko je obrazovanje osiguralo djeci upoznavanje vlastite kulture i izgradnju vlastitog identiteta, ali je ujedno postalo zaprjekom njihovoj integraciji u društvo jer svaka manjina uči o većini i gotovo autistično o svojoj manjini.

U odgovoru na ovu situaciju KDBZ omogućuje i potiče sve učenike na učenje o kulturnoj baštini svih etničkih skupina koje obitavaju u određenoj zajednici kako bi se bolje upoznali, razvili razumijevanje i poštovanje za različito i različite, a upravo je to neophodan preduvjet za razvoj održivih međuetničkih odnosa među skupinama koje obitavaju na istom prostoru.
Razvoj interkulturalnih kompetencija kod djece nužan je, ne samo kako bi se prevladale ratne posljedice te se potaknuo proces uspostave povjerenja među pripadnicima različitih etničkih skupina, već i kao priprema za budući život u ujedinjenoj, multikulturalnoj Europi.

U razdoblju od 2007. do 2010. proveden je pilot projekt, podržan od MZOŠ-a, u trima školama u regiji: OŠ Blage Zadre (Vukovar), OŠ Markušica i OŠ Franje Tuđmana (Beli Manastir), u koji je bilo uključeno više od 60 učenika. Kulturna i duhovna baština zavičaja provodila se kroz 35 sati godišnje. Projekt je ostvarivan u obliku terenske, istraživačke, izvanučioničke nastave i osmišljenih radionica. Dva su se puta godišnje susretali nastavnici i učenici svih triju škola; predstavljali su svoju školu, postignuća i projekte, međusobno se upoznavali i družili.

Zbog izvrsnih rezultata projekta, zainteresiranosti djece, razvijanja zajedništva i međusobnog uvažavanja, u provedbu se od školske godine 2010./2011. uključilo 8 škola u regiji: OŠ Blage Zadre (Vukovar), OŠ Siniše Glavaševića (Vukovar), OŠ Markušica, OŠ Bršadin, OŠ Nikole Tesle (Mirkovci), OŠ Franje Tuđmana (Beli Manastir), OŠ Popovac i OŠ Zmajevac. U ovim je školama u projekt sada uključeno 20 nastavnika i više od 160 učenika.

Vanjska je evaluacija potvrdila kako je ovakav program potreban i koristan u zbližavanju djece preko etničkih podjela u postratnim multikulturalnim zajednicam te se preporuča provođenje projekta i dalje.
Provođenje je podržala Europska komisija kroz projekt „Zajednička prošlost – zajednička budućnost", unutar kojega su i osigurana sredstva za izdavanje ovog metodičkog priručnika namijenjenog nastavnicima. Provedbu projekta i dalje prati Agencija za odgoj i obrazovanje.

Dosadašnja je provedba pokazala kako je KDBZ most među djecom različitih nacionalnosti, stoga očekujemo da će program Kulturne i duhovne baštine zavičaja zaživjeti u ovim školama i postati njihova prepoznatljivost u sredini u kojoj žive i rade te da će se program širiti i u druga multikulturalna područja u Hrvatskoj i šire.

Tijekom proteklih godina kao najveća postignuća u provedbi KDBZ-a želimo istaknuti:
Formirane su višenacionalne grupe učenika u kojima se provodi program KDBZ-a, što je bio izazov s obzirom da učenici pohađaju nastavu u različitim razredima (na hrvatskom jeziku i pismu, odnosno srpskom jeziku i pismu).
Predviđenim i realiziranim planom i programom izvannastavnog programa KDBZ-a u prvim trima godinama ostvarivanja, učenici i učitelji koji žive u multikulturalnoj i multietničkoj zajednici, naučili su nešto više o svom zavičaju, o kulturi i običajima svih naroda koji žive na ovom području, omogućen je kontakt i zajednički rad djece različitih nacionalnosti.

U vanjskoj je evaluaciji istaknuto da je trogodišnje ostvarivanje KDBZ-a među učenicima triju škola pozitivno utjecala na njihov odnos prema drugima, što je izuzetno važno za daljnju izgradnju odnosa unutar njihovih grupa, među grupama, ali i u budućim susretima za svakog od njih pojedinačno.

Nastavnici su kroz ovakav rad i evaluaciju dobili potvrdu i podršku za daljnji rad na zbližavanju djece različite etničke pripadnosti.
Kroz zajedničke susrete učenici su imali priliku predstaviti sebe, svoju školu, svoj zavičaj i svoja postignuća u okviru KDBZ-a, ali i upoznati učenike drugih škola u kojima se provodi isti program, ali u drugom mjestu, upoznati se s njihovim aktivnostima i postignućima i na taj način dodatno upoznati drukčiju kulturu i običaje.

Roditelji, bake, djedovi i okolina aktivno su se uključili u realizaciju programa, skupljajući materijale te pomažući u organizaciji i ostvarivanju različitih aktivnosti, a različite udruge spremno su prihvatile svoju ulogu, podijelile svoja znanja i predstavile svoj rad učenicima.

Knut Vollebaek, visoki povjerenik OSCE-a za nacionalne manjine izdao je pismo podrške programu KDBZ-a, kojom potiče i preporuča implementaciju programa u drugim multikulturalnim područjima regije i šire u Europi kao mogući model poučavanja kulturnih posebnosti i unapređivanja odnosa unutar multikulturalnih zajednica.

Projekt Nova škola naveden je kao primjer dobre prakse: „... način da se pomogne i manjinama i većini da razvijaju vlastiti identitet u istinskoj interakciji unutar zajedničke interkulturalne sredine, nasuprot življenja jednih pored drugih...", u Nacionalnim planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012, koje je donijela Vlada Republike Hrvatske (ožujak, 2006.).

riječ autora

Nakon sudjelovanja u izradi programa predmeta KDBZ, izazov mi je bila njegova realizacija u praksi. U proučavanju dogovorenih sadržaja oduševljavala me pedagoška sloboda pri izboru metoda i načina rada te entuzijazam djece. Zajedno smo proučavali i radovali se rezultatima rada. Sustavno su promicane vrijednosti koje promovira KDBZ, što je nužno kako bi naše multikulturalno društvo postalo interkulturalno.

Nezaboravni su naši susreti s djecom i nastavnicima ostalih dviju škola zbog razmjene iskustava, prezentacije napravljenog i postignutog i aktivnosti zabavnog karaktera.

KDBZ je neicrpno vrelo tema i zbog svega navedenoga voljela bih i dalje ostati sudionicom svega toga.

Ana Vujović, Beli Manastir

II. Praktične napomene ili KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK

U ovom priručniku pronaći ćete niz radionica i projekata, oni su osobno, idejno ostvarenje nastavnika koji su ih provodili, a koje je poželjno mijenjati ovisno o uzrastu, predznanju, zanimanju i sklonostima učenika te okruženju u kojem se program provodi. Cijeli je priručnik zamišljen kao osnova i poticaj za stvaranje osobnih priprema.

Priručnik je nastao kako bi pomogao voditeljima izvannastavne aktivnosti KDBZ-a, ali većina predviđenih aktivnosti može se primijeniti u radu sa svim učenicima tijekom sata razredne zajednice ili bilo kojeg nastavnog predmeta koji dotiče ove teme u nekoj prikladnoj situaciji. Neke se aktivnosti mogu koristiti i u zajedničkom radu s kolegama, dakle u timskom radu.

Voditelj aktivnosti planira sa svojim učenicima te zajednički određuju broj sati i oblik rada za izabrane teme.

Teme (sadržaji) samo nam pomažu u putovanju prema interkulturalnom čovjeku spremnom prihvatiti sebe i svoje naslijeđe i živjeti usporedno s drugima i drukčijima. Načinima i metodama rada pomagat ćemo učenicima prihvatiti sebe, svoje potrebe, svoje pretke, upoznavati i razumijevati život ljudi koji žive oko njih i razviti spremnost za sve izazove koje donosi život u Europi, život u svijetu bez granica. Tako ćemo ostvariti osnovne zadaće KDBZ-a.

Obrazovni ciljevi KDBZ-a

Znanja:

- upoznavanje kulture svoga zavičaja
- upoznavanje regionalnih odlika svoga zavičaja
- upoznavanje povijesnih tekovina svoga zavičaja
- upoznavanje geografskih odlika svoga zavičaja.

Važno je na početku rada grupe započeti i provesti osnovne teme iz cjeline "Odnosi među ljudima" jer su ta znanja i vještine ključne za način rada u kasnijim temama.

Obrazovni ciljevi KDBZ-a

Vještine:

- komunikacijske kompetencije
- sociokulturne kompetencije
- interkulturalne kompetencije
- medijske kompetencije
- razvijanje kritičkog stava kod učenika
- aktivno sudjelovanje učenika u procesu nastave.

Odgojni ciljevi KDBZ-a:

- razvijanje pozitivnog stava prema svom zavičaju
- razvijanje pozitivnog stava prema stanovnicima zavičaja
- razvijanje zainteresiranosti i pozitivnog stava prema vlastitoj kulturi i običajima
- razvijanje zainteresiranosti i otvorenosti prema drugim kulturama i običajima
- razvijanje tolerancije i poštovanja prema drugom i drukčijem.

Odabrane teme, kako sadržajem, tako i načinom obrade, poštuju osnovne odgojno-obrazovne ciljeve KDBZ-a (vidi detaljnije u Kurikulu na kraju priručnika) i njegovih dvaju glavnih područja (Zajednički sadržaji i Posebni sadržaji).

U priloženoj Tablici prikazan je okvirni popis mogućih tema.

Tablica 1: Popis zajedničkih i posebnih sadržaja za trogodišnje ostvarivanje predmeta KDBZ

Godina rada	Zajednički sadržaji	Ključni pojmovi	Aktivnosti učenika
1. godina	**1. Cjelina: ODNOSI MEĐU LJUDIMA** Teme: Ja, ti, mi Ja poruke Aktivno slušanje Moja obitelj **2. Cjelina: NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI** Teme: Najvažniji blagdani (ukrasi, hrana, pjesme, običaji…) Mitske priče **1. Cjelina: ODNOSI MEĐU LJUDIMA** Teme: Kreativno rješavanje sukoba Tolerancija Moja škola **2. Cjelina: NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI** Teme: Najvažniji blagdani Narodni običaji (crkveni, poljoprivredni, gospodarski, ostali…)	ja, ti, mi, ja-poruka, ti-poruka, slušanje, obitelj, zajednica, tolerancija, uvažavanje, mit	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, fotografiraju, izrađuju, zaključuju, čitaju, anketiraju, intrevjuiraju
2. godina	**1. Cjelina: ODNOSI MEĐU LJUDIMA** Teme: Kreativno rješavanje sukoba Tolerancija Moja škola **2. Cjelina: NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI** Teme: Najvažniji blagdani Narodni običaji (crkveni, poljoprivredni, gospodarski, ostali…)	sukob, škola, običaj,	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, fotografiraju, izrađuju, zaključuju, čitaju, anketiraju, intrevjuiraju
3. godina	**1. Cjelina: ODNOSI MEĐU LJUDIMA** Teme: Predrasude, stereotipi, tolerancija Interkulturalnost **2. Cjelina NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI** Teme: Najvažniji blagdani Praznovjerja	predrasude, zavičaj	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, čitaju, fotografiraju, izrađuju, zaključuju

Godina rada	Posebni sadržaji	Ključni pojmovi	Aktivnosti učenika
1. godina	**1.Cjelina: ZAVIČAJ** Teme: Moj zavičaj Zanimanja roditelja i predaka Stari zanati (proučavanje i stjecanje vještina) Specifični proizvodi zavičaja (proučavanje, proizvodnja, uporaba) Tradicionalne igre i sportovi Igre i sportovi danas	predci, potomci, proizvod, proizvodnja, uporaba, zanimanje, zanat	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, fotografiraju, izrađuju, zaključuju, čitaju, anketiraju, intrevjuiraju
2. godina	**2.Cjelina: RAZVOJ ARHITEKTURE** Teme: Građevine – stambene, gospodarske, opće **3. Cjelina: ZNAČAJNE OSOBE ZAVIČAJA** Teme: Biografije, imena ulica, škola, trgova, ustanova Prirodnjaci, društvenjaci, sportaši... Osobenjaci **4.Cjelina: KOMUNIKACIJA** Teme: Jezici i pisma zavičaja (rječnik starih riječi i izraza, rječnik nacionalnih manjina, zbirka poslovica, zagonetki, pošalica...) Prijenos informacija (usmena, pisana riječ, povezanost – lokalno-svijet, stvarno povezivanje, osobe...)	građevina, građevni materijali, važne osobe, jezik i pismo	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, fotografiraju, izrađuju, zaključuju, čitaju, anketiraju, intrevjuiraju
3. godina	**5. Cjelina: MIGRACIJE** Teme: Autohtono (izvorno) stanovništvo Sadašnje (domaće) stanovništvo 6. Cjelina: POVIJEST I MITOLOGIJA ZAVIČAJA Teme: Povijest naselja Kulturno-povijesni spomenici Mitološki pojmovi i običaji 7. Cjelina: UMJETNOST ZAVIČAJA Teme: Narodna umjetnost Umjetnost danas	stanovništvo, naselje, spomenici, umjetnost	istražuju, povezuju, uspoređuju, proučavaju, bilježe, crtaju, pišu, fotografiraju, izrađuju, zaključuju, čitaju, anketiraju, intrevjuiraju

Tijekom triju godina provedbe ovoga programa u školama, učitelji su dodali još tema koje su obradili s učenicima ili će ih obraditi u sljedećim godinama provedbe programa. Sigurno ćete pronaći nešto zanimljivo i za svoju školu: Panonska kuća; Zavičajna kuharica; Multimedijalna karta moga sela (fotografije kuća, plan sela, žitelji kuća...); Vinova loza ili zavičajno bilje; Ribari panonskog mora – Dunav, Drava, Kopački rit; Ribarenje, mreže, brodovi; Vukovarska multikulturalna ruta; Vukovarske znamenitosti kroz povijesni prikaz ljudi koji su ih gradili i u njima živjeli; Vukovarska djeca vodiči drugoj djeci iz Hrvatske, Pjesmarica zavičaja, Dvorci zavičaja; Zidne kuharice i ručni radovi; Motivi narodnih nošnji...

NAJČEŠĆI NAČINI I METODE RADA U KDBZ-u

Pri planiranju rada potrebno je dogovoriti metode i načine rada.
Učenici i voditelji, koji su realizirali ove sadržaje, najčešće su koristili sljedeće načine rada:
U cjelini ZAJEDNIČKI SADRRŽAJI :
Cjelina Odnosi među ljudima uglavnom je ostvarena metodom pedagoških radionica.
Tema Najvažniji blagdani ostvarena je uglavnom mini projektima tako što se odredio jedan blagdan za jednu godinu (Uskrs u 1. godini, Božić u 2. godini itd.). odabrani se blagdan detaljno istraživao (intervju, anketa, upitnik).
U cjelini POSEBNI SADRŽAJI teme su većim dijelom realizirane kao mini projekti.
Tijekom rada nastajat će portfolio o određenoj temi ili portfolio određene grupe.

Prisjetimo se!

Pedagoška radionica

- Radionica je vođena aktivnost koja se odvija u obliku interakcije voditelja i sudionika te sudionika međusobno. Poželjan broj sudionika radionice je od 12 do 20.
- Rad se temelji na primjeni osobnoga iskustva, doživljaju, refleksiji i stjecanju novih uvida.
- Ima određenu strukturu (uvodne aktivnosti, glavne aktivnosti/vježbe, razgovor/refleksija o doživljenom, teorijski sažetak, zaključak/završna

aktivnost, vrjednovanje) i pravila rada (kodeks) o načinu sudjelovanja i ponašanja tijekom svih aktivnosti koje zajednički donose i potpisuju svi članovi grupe.

- Sudionici su izravno uključeni u rad, usmjereni su na proces i samostalno izvođenje zaključaka. Poštuju se suvremene spoznaje o učenju i stjecanju vještina i kompetencija putem iskustvenog učenja.
- Najdjelotvorniji je oblik socijalnog učenja jer uključuje i razvija brojne psihofizičke osobine pojedinca (komunikacijske vještine,vještine donošenja odluka, rješavanja sukoba, razvoj samopoštovanja i samopouzdanja)
- Uloga voditelja je poticanje i olakšavanje razmjene iskustava biranjem tema i načina rada zajedno s učenicima (i eventualno roditeljima), na taj se način uči/potiče učenike na zadovoljavanje svojih potreba i očekivanja u okviru tema kojima se bave.
- Voditelj, uz svoju osobnost, treba imati znanja i sposobnosti: podučavanja, rada s grupom, promišljanja i samopromatranja o svojoj ulozi; potom organizacijske sposobnosti i transformacijske vještine te biti spreman stalno raditi na sebi i razvijati se, osobno i profesionalno.
- Uobičajeno trajanje radionice je 45 ili 90 minuta.

Mini projekt

- Projektna nastava predstavlja više ili manje samostalna istraživanja učenika o nekoj temi prema planu, s vlastitim rokom, opsegom, opisom, sadržajem i organizacijom rada.
- Cilj je osposobljavanje učenika za samostalno učenje, organizaciju rada i odlučivanje, stjecanje trajnih znanja pomoću iskustvenog učenja, razvijanje socijalnih vještina potrebnih za timski rad i osposobljavanje za iznošenje osobnih misli, osjećaja i stavova u javnosti, tj. za aktivno sudjelovanje u društvu.
- Mini projekt je istraživanje u okviru nastavnog gradiva iz pripremljenih i samostalno otkrivenih izvora informacija.
- Uobičajeni tijek projekta je: pronalaženje teme, određivanje cilja, grubo planiranje, detaljno planiranje, povedba projekta, javno predstavljanje projekta i završna refleksija.
- Učenici u timskom radu planiraju, provode i prezentiraju izabranu temu. Pri tome razvijaju istraživački pristup radu, komunikacijske vještine i suradničke odnose. Interdisciplinarnost i multimedijalnost su važne značajke projekta.
- Uloga voditelja projekta je sudjelovanje, zajedno s učenicima, u odabiranju teme, planiranju rada, ostvarivanju ciljeva i zadaća te prezentiranju projekta.

- Mini projekt uobičajeno traje nekoliko sati, a ukoliko zahtijeva više vremena, prelazi u istraživački ili školski projekt.

Intervju, upitnik, anketa

- Intervju ili razgovor je svako prikupljanje podataka putem neposredne verbalne komunikacije čiji je cilj dobivene podatke koristiti u znanstvene ili neznanstvene svrhe.
- Osnovni cilj intervjua je prikupljanje informacija o subjektivnom odnosu pojedinca (vrijednosti, mišljenja, znanja, iskustva, vjerovanja, stavovi) prema nekom društvenom obliku, pojav ili entitetu.
- Intervju može imati unaprijed određena pitanja (strukturu) ili pitanja mogu nastati i neposredno u razgovoru (neformalni intervju). U oba slučaja, za intervju se treba pripremiti i stvoriti ugodno ozračje za razgovor. S učenicima je dobro pripremiti pitanja, posebno s mlađim uzrastom i onima koji to rade prvi put, a ostaviti im mogućnost dodavanja pitanja ukoliko se ukaže potreba tijekom vođenja intervjua. Dobro je i simulirati intervju kako bi imali bar nekakvo iskustvo jer djeca često postavljaju pripremljena pitanja i ne slušaju odgovor pa se pitanja ponavljaju ili izostane kontinuitet, neke zanimljive pojedinosti i sl.
- Intervju može trajati od nekoliko minuta do nekoliko sati, no uobičajeno je voditi računa o vremenu koje su intervjuirani spremni uložiti .
- Anketa je metoda prikupljanja podataka uz koju se, u pravilu, koristi pisani upitnik (anketni list, anketa). U anketi se odabranim ispitanicima postavlja određeni broj pitanja (usmeno ili pismeno), na koja oni daju odgovore, koji se zatim podvrgavaju različitim vrstama kvalitativne, kvantitativneili kauzalne analize.
- Kod korištenja ankete posebnu pozornost treba obratiti oblikovanju pitanja (otvorenog ili zatvorenog tipa) kako bi bili u službi postavljenoga cilja.
- Anketiranje se može provoditi individualno ili grupno i ne bi trebalo trajati duže od 30 minuta.

Portfolio

- Portfolio je "...zbirka učeničkih radova koja učeniku (i/ili drugima) odražava učenikove napore, napredak i postignuća u određenom području." (Northwest Evaluation Association 1991:4, citirano u Weigle, 2002.). Osim radova, koji su nastali tijekom određenoga vremenskoga razdoblja, zbirka sadrži i promišljanja o svakom priloženom radu te osvrt na svaku provedenu aktivnost.
- Omogućuje stalnu povratnu informaciju pa tako može biti poticaj učitelju za učinkovitiji proces poučavanja, a učeniku za veću

učinkovitost u radu. Isto tako omogućuje vrjednovanje učinkovitosti programa, ali i individualnoga napretka učenika. Predstavlja kvalitetan oblik samovrjednovanja, a omogućuje i vanjsko vrjednovanje.

- Portfolio sadrži: uvod, obvezni dio, izborni dio i zaključak. U uvodnom dijelu učenik piše o tome tko je on kao učenik određenoga predmeta, o svom odnosu prema nastavnom predmetu, susretima s predmetom izvan škole i slično. O vrstama radova koji će biti uključeni u obvezni dio, odlučuje učitelj zajedno s učenikom, a o onima u izbornom dijelu, učenik zajedno s učiteljem. Najvažniji dijelovi portfolija su eseji u kojima učenici opisuju proces nastanka radova ili portfolija u cijelosti te liste samovrjednovanja učenika pomoću vođenih pitanja (promišljanje o izboru zadatka, o procesu učenja te o procesu učenja).

PRIMJERI PRIPREMA PROVEDENIH NA SATIMA KDBZ-a

Na sljedećim stranicama prikazane su radionice i projekti koje su sa svojim učenicima proveli učitelji KDBZ-a iz triju škola: OŠ Franje Tuđmana Beli Manastir, OŠ Markušica i OŠ Blage Zadre Vukovar te njihovi suradnici.

Autori programa i primjera održanih radionica i školskih projekata :
Ana Vujović, nastavnica - OŠ Dr. Franje Tuđmana, Beli Manastir
Ivana Pejić, prof. – OŠ Blage Zadre, Vukovar
Jovanka Gudlin, nastavnica - OŠ Dr. Franje Tuđmana, Beli Manastir
Nikolina Jelečević, prof. - OŠ „Markušica", Markušica
Novica Gajić, prof. – OŠ „Markušica", Markušica
Marinko Uremović, prof. – OŠ Blage Zadre, Vukovar
Zehra Delić, nastavnica – OŠ „Mladost", Osijek

**Autori Kurikuluma Kulturne i duhovne baštine zavičaja su navedeni u Kurikulumu, koji se nalazi kao dodatak na kraju ovog Priručnika.*

Zajednički sadržaji

1. Cjelina:
ODNOSI MEĐU LJUDIMA

1.1. Tema: Planiranje
(1. – 3. godina)

Trajanje: 45 min
Cilj: dogovoriti godišnji plan rada

Zadaće: razvijati samokritički odnos i međusobno povjerenje; prepoznati mogućnosti zajedničkoga rada

Ključni pojmovi: plan, odgovornost, osobina
Aktivnosti učenika: crtanje, razgovaranje, prezentiranje, igranje
Aktivnosti učitelja: priprema materijala za rad
Materijal za rad: 3 velika papira, olovke, bojice, samoljepljivi papirići , CD, CD player
Oblici rada: radionica, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Reci svoje ime, koji razred ideš, zašto si izabrala/izabrao ovu izvannastavnu aktivnost.

Oznake 1., 2., 3. u zagradi označavaju prijedlog u kojoj se godini ostvarivanja programa KDBZ-a može raditi označena radionica/projekt. Izbor ovisi o odluci učitelja/voditelja i strukturi učenika s kojima se program ostvaruje. Ovo vrijedi za sve primjere.

2. Središnja aktivnost

Naš predmet KDBZ – sudionici se podijele u tri skupine tako da izvlače listić s jednim od triju crteža (drvo planova, oblačići tema i područja, ljudski lik s osobinama), potom se raspoređuju u skupine i na velike papire precrtavaju svoj crtež:

Plakat 1 – prva skupina: Drvo planova – sudionici na samoljepljive papiriće upisuju kako zamišljaju rad na ovoj izvannastavnoj aktivnosti, koje oblike i metode rada žele, koje vrijeme bi im odgovaralo

Plakat 2 – druga skupina: Teme i područja rada – sudionici upisuju u oblačiće što bi željeli raditi

Plakat 3 – treća skupina: Moje osobine – sudionici upisuju svoje osobine koje bi voljeli razvijati i njegovati

3. Završna aktivnost

Takni – sudionici se kreću po prostoru dok svira glazba, kada glazba stane, voditelj/ica kaže: npr. „Dotakni svoje uho" ili „Dotakni plavo" ili ...

4. Vrjednovanje

Sudionici kažu svoju osobinu koja je danas došla do izražaja.

1.2. Tema: Ja
(1.godina)

Trajanje: 45 min
Cilj: razvijati pozitivnu sliku o sebi

Zadaće: razvijati osjećaj vlastite vrijednosti i ljudskog dostojanstva; osobni rast; razvijati percepciju sebe; razvijati međusobno povjerenje, poštovanje i razumijevanje; razvijati osjećaj sigurnosti u skupini.

Ključni pojmovi: ja
Aktivnosti učenika: crtanje, razgovaranje, prezentiranje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad
Materijal za rad: loptice, prilog, olovke
Oblici rada: radionica, rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu.

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Reci svoje ime i boju (voće, knjigu, pjesmu i sl.) koju voliš
Sudionici sjede u krugu, izgovaraju svoje ime i npr. boju ili voće ili knjigu ili pjesmu – voditelj/ica izabiru pojam koji će se govoriti uz ime. Mogu to činiti redom ili bacati lopticu nekom od sudionika/ca.

2. Središnja aktivnost

To sam ja – svatko na papiru nacrta lik. U polja sa znamenkama svatko upiše nešto o sebi:

1. Volim razmišljati o...
2. Rado gledam...
3. Volim slušati...
4. Rado guram nos u ...
5. Volim pričati o ...
6. Moja izreka...

- razgovor u paru
- jedan član para predstavlja svog sugovornika i obrnuto

3. Završna aktivnost

Igra lopticama: baciti lopticu određenoj osobi i izgovoriti glasno njezino ime, osoba nastavlja bacajući loptu sljedećoj osobi izgovarajući njezino ime. Igra se nastavlja dok svi jedanput ne dobiju lopticu. Zadatak je upamtiti kome šalješ lopticu i od koga si ju primio. Nakon prvoga kruga,

bacanje lopte se ubrzava te se uvodi još loptica. Igru je potrebno ponoviti nekoliko puta kako bi dobro upamtili imena, poštivali pravila, uvažavali svakog pojedinca u krugu i trenirali koncentraciju.

4. Vrjednovanje

Svaki sudionik izrazom lica i tijela pokazuje kako se osjećao.

Prilog

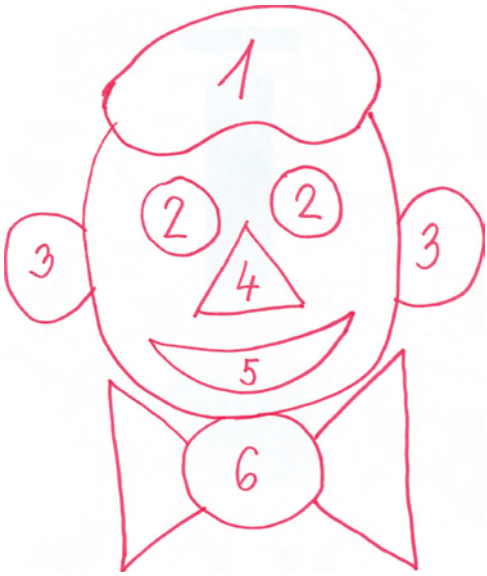

1.3. Tema: Grupa
(1.godina)

Trajanje: 90 min
Cilj: formiranje skupina i suradnja

Zadaće: razvijati suradničke odnose u skupini; bolje se međusobno upoznati; razumjeti i poštovati različitosti drugih; uočavati osobine drugih, razvijati međusobnu toleranciju.

Ključni pojmovi: skupina, suradnja, povjerenje
Aktivnosti učenika: crtanje, pisanje, razgovaranje, prezentiranje, izvođenje praktičnog rada
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad
Materijal za rad: papir, olovke, bojice, škare, ljepilo
Oblici rada: radionica, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu

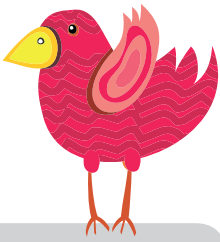

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost:

Crtanje u paru: svatko bira najdražu boju olovke, prema boji traži svoga para.
Par uzima jedan papir i bez prethodnog dogovaranja i razgovora tijekom rada crta. Crtaju 5 minuta. Nakon crtanja razgovaraju o uratku u paru.
Razmjena u krugu: Kako ste započeli? Tko je prvi krenuo? Kako ste se uspjeli dogovoriti? Što vam je bilo najteže? Kako su se podudarale vaše ideje o temi crtanja? Kako ste zadovoljni svojim uratkom?

ako nema iste boje, onda slična, ili ako ima više istih boja, dogovoriti se tko će s kim biti par.

2. Središnje aktivnosti:

Naše kuće – podjela u 4 skupine po 5 sudionika, svaka skupina dobije 5 papira A4, škare, ljepilo.
Zadatak je načiniti kuću bez razgovaranja. Ograničiti vrijeme.
Nakon završetka rada, razmjena u krugu: Kako ste se osjećali radeći u svojoj

skupini? Tko je vodio? Što je bilo najteže? Kako ste zadovoljni uratkom? Kako ste zadovoljni svojim doprinosom u skupini? Koju ste ulogu imali u skupini?

Naše naselje – cijela skupina stvara naselje od svojih uradaka, te dobiju još 5 papira za izradu popratnih objekata (cesta, rijeka, most, drvo i sl.). Ovaj put se dogovaraju verbalno. Ograničiti vrijeme.

Nakon završetka rada, razmjena u krugu: Kako ste se osjećali radeći u svojoj skupini? Tko je vodio? Što je bilo najteže? Kako ste zadovoljni uratkom? Kako ste zadovoljni svojim doprinosom u skupini? Koju ste ulogu imali u skupini? Koju biste ulogu voljeli imati u skupnom radu? Kako ćete dobiti tu ulogu? Što je važno za uspješnost skupine?

3. Završna aktivnost:

Gradovi/sela – reci ime mjesta gdje bi voljela/volio živjeti, gdje bi voljela/volio ljetovati...

4. Vrjednovanje

Svaka grupa iz zadatka „Naše kuće" bez riječi složi zajedničku skulpturu svojim tijelima.

1.4. Tema: Aktivno slušanje

1.4. 1. Tema: Slušanje (1.)

Trajanje: 45 min
Cilj: upoznati slušanje i vježbati

Zadaće: osobni rast, osvješćivati sliku o sebi i drugima; razvijati suradničke odnose u skupini; bolje se međusobno upoznati; poštovati drugog i različitog, razvijati osjećaj osobnog integriteta i poštovanja tuđeg, razvijati empatiju

Ključni pojmovi: slušanje, povjerenje, empatija
Aktivnosti učenika: slušanje, neslušanje, razgovaranje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: CD (instrumentalna skladba), CD player...
Oblici rada: radionica, rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena iskustva u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Igra pokvarenog telefona: jedna osoba šapne riječ osobi do sebe, ova šalje riječ dalje i tako u krug do zadnje osobe koja glasno izgovara riječ koja njačešće nije prvobitno izgovorena riječ. Učitelj može započeti i reći riječ.

2.Središnje aktivnosti

Neaktivno slušanje – sudionici se podijele u parove (A i B osoba), osobe B izađu iz prostorije i dobiju upute da ometaju govornika (osobu A) – zapitkuju, ne gledaju, pjevaju i sl. Osobama A zadatak je ispričati neki događaj koji im je bio važan, ali ih ne dira previše, jer ćemo na njemu vježbati pa ne bi bilo dobro izabrati neki u vezi kojega su osjetljivi jer bi ih vježbanje na takvom primjeru moglo povrijediti. Osobe B se vraćaju i počinje rad u paru.

Važno je prepoznati osjećaje ljudi kada ih se ne sluša.

- razgovor: Osobe A govore kako su se osjećale, što su učinile kada ih nisu slušali. Osobe B govore kako su se one osjećale ometajući osobe A.
- naglasiti da je ovo bio primjer neslušanja

Slušanje – sudionici se podijele u parove (A i B osoba), osoba A govori na zadanu temu (npr. moj prvi prijatelj, najvažniji dan u mom životu, moj hobi i sl. – temu bira voditelj), osoba B ponavlja ono što je osoba A ispričala. Zamjena uloga.
- razgovor: kako ste se osjećali kad vas slušaju, jeste li zadovoljni kako je vaš par prepričao vaš govor, kako ste se osjećali kad ste morali pratiti i ispričati priču svoga para i sl.
- razgovor u krugu

3. Završna aktivnost

Igra povjerenja – podjela u parove, osoba A zatvori oči, osoba B stane joj iza leđa, dotakne joj ramena rukama (ili samo prstima) i vodi je kroz prostor pazeći na njezinu sigurnost. Vježba se izvodi bez riječi uz tihu glazbu. Nakon određenog vremena (2-3 min) zamjena uloga.
- kratak razgovor u krugu: Kako ste se osjećali kada ste bili vođeni, a kako kada ste vodili?

Može se dogoditi da netko od sudionika ne može zatvoriti oči i u tom slučaju može raditi vježbu otvorenih očiju.

4. Vrjednovanje

Svaki sudionik izgovori jednu rečenicu o tome što je naučio o slušanju.

1.4. 2. Tema: Aktivno slušanje

Radionica o slušanju za učenike predmetne nastave (nastavak na prethodnu).

Trajanje: 90 minuta
Cilj: naučiti što je «aktivno» slušanje i vježbati elemente aktivnog slušanja

Zadaće: naučiti što je aktivno slušanje i koji su razlozi za aktivno slušanje; vježbati parafraziranje i sažimanje s razumijevanjem njihove važnosti u komunikaciji; vježbati prepoznavanje sugovornikovih osjećaja i potreba dok priča o svom doživljaju/nekom događaju.

Ključni pojmovi: «AKTIVNO» slušanje, parafraziranje, sažimanje, empatija, otvorena i zatvorena pitanja
Aktivnosti učenika: vježbanje slušanja, parafraziranja i sažimanja, refleksije o doživljenom i naučenom/spoznatom.
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: plakat s vještinama aktivnog slušanja, razlozima za aktivno slušanje; plakat s otvorenim pitanjima; plakat s objašnjenjem parafraziranja i sažimanja; umjesto plakata može biti PPP; markeri, papir A4, flomasteri, olovke, evaluacijski listići.
Oblici rada: radionica, rad u paru, rad u troje, pojedinačni rad, razmjena iskustva u krugu.

TIJEK RADA:

1. Uvodna aktivnost:

Crtanje po uputi - učenici se podijele u parove i sjednu jedno drugome okrenuti leđima. Svatko ima u ruci papir A4 i flomaster. Osoba A zamisli neku sliku i pričom vodi osobu B da tu zamišljenu sliku nacrta. Osoba A ne smije ništa pitati, tražiti pojašnjenje(primjer: U lijevom gornjem kutu povuci kosu crtu, zatim jednu vodoravnu desno, spusti prema dolje kosu crtu... tako sve dok ne opiše zamišljeno). Nakon završenog crtanja, zamijene uloge. Po završetku crtanja, pogledaju crteže i u krugu komentiraju koliko su uspjeli nacrtati sliku koju je drugi zamislio i vodio riječima. Kako su se osjećali ? Što im je nedostajalo, smetalo?
Učitelj /ica će ih podsjetiti na prethodnu radionicu/vježbu o slušanju : Kako prepoznajemo sluša li tko ili ne sluša? Što čini onaj koji ne sluša/sluša? Kako se osjećamo kad nas tko ne sluša/sluša?

2. Središnje aktivnosti:

AKTIVNO SLUŠANJE - teorijski okvir - objašnjenje učitelja/ice :
«Aktivno» je slušanje usmjeravanje pozornosti na ono što osoba govori i osjeća te uzvraćanje vlastitim riječima kako smo razumjeli govornikovu priču, poruku (riječi i osjećaje).
Vještina «aktivnog» slušanja podrazumijeva:

- našu želju za slušanjem (vrijeme posvećeno sugovorniku, strpljenje – slušati bez prekidanja, govorom tijela pokazati slušanje – gledati sugovornika, povremeno kimnuti glavom ili se osmjehnuti (ovisno o sadržaju)
- nastojati shvatiti sadržaj i osjećaje govornika, postavljati otvorena pitanja (Što? Tko? Kada? Gdje? Koliko?) kako bismo bolje razumjeli, mogli pratiti tijek događaja, osjećaje sudionika ili kako bismo poticali govor

7. i 8. razred može prepoznati i potrebe koje stoje iza ispričanog sadržaja.

- povremeno provjeriti razumijemo li što je rečeno i kako se sugovornik osjeća – parafrazirati ono što smo čuli, a na kraju sažeti/sumirati što smo čuli.

PARAFRAZIRANJE je kratko ponavljanje istim ili drugim riječima onoga što smo čuli kako bismo sugovorniku dali do znanja da smo ga čuli (sadržaj, osjećaje i potrebe), kako bismo provjerili, jesmo li dobro razumjeli, a ako nismo, dajemo sugovorniku prigodu za pojašnjavanje/ispravljanje. To je ujedno i prigoda za uočavanje nesporazuma.

SAŽIMANJE ILI SUMIRANJE je prošireno parafraziranje koje obuhvaća:
- nabrajanje ključnih činjenica
- prepričavanje tijeka događaja
- pretakanje duže priče u kraći organiziraniji oblik (očistiti od sporednih/nepotrebnih pojedinosti).

POSTAVLJANJE PITANJA važno je za:
- upravljanje razgovorom radi boljega razumijevanja (smanjujemo želju sugovornika za preopširnim pričanjem priče, nevažnih/sporednih podataka ili događaja)
- ohrabrivanje sugovornika na pričanje (neki teško pričaju, zakočeni su, uplašeni).

OTVORENA PITANJA potiču na nastavak razgovora. Počinju riječima: Tko? Što? Kada? Gdje? Koliko? Kako? Ova pitanja potiču/aktiviraju onoga koji govori. Izbjegavati treba pitanja sa zašto...? Jer djeluju agresivno i optužujuće.

ZATVORENA PITANJA služe dodatnom provjeravanju činjenica i korisna su onome koji sluša/pita (aktiviraju ga), ali pasiviziraju sugovornika. Počinju s: Jeste li? Znate li? Je li?

VJEŽBA 1.: Razgovor u paru naizmjenično na temu : Ponosan/a sam na ... što sam učinio/la...
Uputa učenicima: Osoba A pozorno sluša osobu B bez prekidanja, bez postavljanja pitanja i nakon znaka učitelja/ice ponovi što je čula (3 min); zamjena uloga s istim zadatkom.

VJEŽBA 2.: Razgovor u paru naizmjenično na temu: Kako sam provela vikend?
Uputa učenicima: Osoba A pozorno sluša osobu B (gleda u oči) i može

postavljati otvorena pitanja kako bi dobila više informacija/detalja (Npr.: Tko je još bio tamo? Kako su se ponašali kad...? Kako si se tada osjećao/la?). Nakon 3 min zamjena uloga.

RAZGOVOR U KRUGU: Postoje li razlike u ovim dvjema vježbama slušanja? Što vam je nedostajalo, bilo teško u prvoj, a što u drugoj vježbi? Kako ste se osjećali? Što ste spoznali?

VJEŽBA 3.: Parafraziranje: Rad u paru, a nakon 5 min, zamjena uloga.
Uputa učenicima: Osoba A priča svoj doživljaj iz razreda ili nekog druženja u slobodno vrijeme (ispitivanje kad se nije pripremila za ispit/odgovaranje; ili kad ju je netko na bilo koji način povrijedio), osoba B sluša, postavlja pitanja i nakon nekog vremena ponovi svojim riječima što je čula kako bi provjerila je li sve dobro razumjela. (Npr.: Kažeš da te je nakon ispita prijatelj iz razreda Ivica Ivić nazvao glupom Srpkinjom koja se ne zna snaći. Bilo ti je strašno neugodno što se nisi pripremila za ispit, ali te je još više povrijedio njegov komentar/ glupa Srpkinja jer si s njim odrasla u istoj zgradi i on zna sve o tebi i tvojoj obitelji, a i oduvijek ste se dobro slagali. Povrijedilo te i to što znaš da i on nije učio, samo je imao sreće da ga učiteljica nije prozvala.... Vidim da se i sad, dok o tome pričaš, osjećaš strašno povrijeđenom, da ti je teško o tome pričati.) Slijedi zamjena uloga.
Razgovor u krugu: Koja je razlika u slušanju kada samo slušamo i postavljamo pitanja i kad primjenimo parafraziranje i/ili sažimanje ?

VJEŽBA 4.: Formiranje skupina od po 4 učenika, aktivno slušanje (činjenice, osjećaji, potrebe) na temu: Ugodan ili neugodan doživljaj s međuškolskih druženja (sportska, kulturna, KDBZ)
Uputa učenicima: Jedan/a priča doživljaj, drugi/a sluša činjenice/ sadržaj, treći/a prati osjećaje onoga koji priča, četvrti/a pokušava prepoznati potrebe onoga koji priča. O uočenom vode bilješke i na kraju daju povratnu informaciju učeniku koji je pričao o onome što su čuli, uočili, prepoznali. Provjeravaju jesu li dobro čuli, prepoznali, uočili. Nakon toga mijenjaju uloge dok svi ne prođu svaku od uloga.

Samo za učenike 8. razreda; potrebno je 30 min.

Razgovor u krugu: Što je bilo lako, a što teško u ovoj vježbi? Što ste spoznali? Što je «aktivno» slušanje? Što ono obuhvaća? Koje vještine aktivnog slušanja treba savladati? (Nakon ovog sumiranja može se odraditi još koja

vježba po uzoru na prethodne, ovisno što učenicima treba, odnosno što im je teže.)

3. Završna aktivnost

Svi sudionici stoje u krugu. Dobacivanjem loptice određuje se tko će kratko reći kako se sada osjeća. Prvu će lopticu baciti učitelj/ica, dalje to čine učenici vodeći računa da svi budu uključeni.

Umjesto ovoga može se raditi vježba «Čvor» - neverbalna komunikacija ili igru pokvarenog telefona zbog veselog ugođaja.

4. Vrjednovanje

Evaluacijski listić s pitanjima:

Što sam danas naučio/la?

Što mi je bilo teško?

U čemu mi može pomoći aktivno slušanje?

Je li što ostalo nejasno?

Želiš li nam još što reći o radionici?

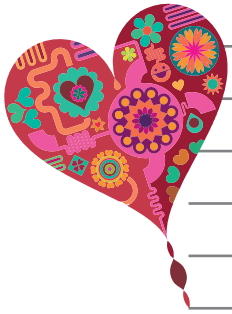

1.5. Tema: Ja poruke
(1.)

Trajanje: 45 min
Cilj: vježbati ja-poruke

Zadaće: upoznati ja-poruke i vježbati, empatija, osobna odgovornost, samopoštovanje, samopouzdanje.

Ključni pojmovi: ja-poruke, povjerenje, empatija
Aktivnosti učenika: slušanje, neslušanje, razgovaranje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: različiti predmeti, baloni, flomasteri, plakat „Ja-govor"... igra (ploča, kartice, kocka), veliki papir za vrjednovanje
Oblici rada: radionica, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu

Tijek rada:

1.Uvodna aktivnost

Izaberi predmet

Na podu se nalazi puno predmeta (koliko i sudionika + nekoliko predmeta više – igračkice, predmeti za školu i sl.). Sudionici promatraju i biraju jedan predmet. Svi biraju u isto vrijeme.

Razgovor u krugu: Jesi li izabrao/la željeni predmet? Zašto baš taj predmet? Ako je netko izabrao tvoj predmet, kako si birao/la drugi predmet? Što osjećaš prema onome tko je izabrao tvoj predmet? Reci toj osobi o svojim osjećajima?

2. Središnje aktivnosti

Kada smo u sukobu, važno je reći što nas ljuti i kako se osjećamo. To ćemo danas vježbati u nekoliko koraka :

- oslovi osobu
- kaži u čemu je problem (o kojem ponašanju druge osobe hoćemo razgovarati/pregovarati)
- kaži joj kako se osjećaš (što meni to ponašanje radi i kako se ja pri tome osjećam)
- kaži što želiš da osoba učini.

Napraviti plakat s ovim koracima.

Ja poruke: igranje
- objasniti na jednom primjerui „korake" u ja-govoru
- upoznati igru i pravila, demonstrirati ja-govor, podjela u skupine i igranje – vježbanje «ja i ti govora», razgovor u krugu o razlici ja-poruke i ti-poruke.

* Igra je napravljena po uzoru na igru iz kutije Igre nenasilja, koju su osmislili i omogućili: Larry Shapiro, Kathy Angie, Antal Balog, Ela Balog, Ladislav Bognar, Michelle Kurtz i Susan Ryan.

2. Završna aktivnost

Igra balonima – pisanje ja-poruka na balone za jednog/jednu sudionika/cu (neodređena osoba), bacanje balona u zrak i hvatanje jednog balona (ne bi trebali uhvatiti svoj balon).

4. Vrjednovanje

Na velikom papiru svatko nacrta simbol koji pokazuje kako se osjeća nakon današnje radionice.

Kartice s rečenicama:

Nisi došao/la na prvi sat jer ti je netko rekao da ga nemate.
Uzalud si tražio/la olovku koju ti je netko uzeo bez pitanja.
Netko ti je rekao da si budala.
Netko kaže da ne želi s tobom sjediti.
Netko ti kaže: „Začepi!"
Netko ti je obećao knjigu i uvijek kaže da ju je zaboravio/la.
Želiš se igrati, a netko ti ne dozvoljava da sudjeluješ u igri.
Trebaš proći kroz vrata, a netko ti ne da.
Imaš novu frizuru, a netko zbija šale o tome.
Nekome se ne sviđa tim za koji ti navijaš.
Netko ti je zagradio prolaz, a tebi se žuri.
Netko ti se ruga i pravi grimase.
Netko ne poštuje stajanje u redu.
Gledaš svoju omiljenu emisiju, a netko ti je isključio TV .
Netko šara flomasterom po tvojoj klupi.
Netko sluša glasno radio, a tebi se spava.
Netko te stalno gura nogom ispod stola.
Ništa ne vidiš jer je netko sjeo ispred tebe.
Netko ismijava tvoj način odijevanja.
Netko stalno priča, a ti želiš slušati predavanje.
Netko ogovara tvoju prijateljicu.
Netko se stalno šali na tvoj račun.
Netko neprestano pomiče stol dok ti pišeš.
Netko neprestano hvali pjevača kojeg ne voliš.

Pravila: Sudionici bacaju kocku i pomiču svoju figuricu na ploči. Kada stanu na crveno polje, izvlače karticu s rečenicom i suigraču s lijeve strane govori koristeći JA govor.
Start
cilj
1. oslovi osobu
2. kaži u čemu je problem
3. kaži joj kako se osjećaš
4. kaži što želiš da osoba učini
igra
JA GOVOR

1.6. Tema: Kreativno rješavanje sukoba
(2.)

Trajanje: 90 min
Cilj: vježbati umijeće konstruktivnog rješavanja sukoba

Zadaće: vježbanje logike pomicanja motrišta s argumentiranja o tome tko je bio u pravu na prepoznavanje stvarnog interesa svake strane u sukobu, prepoznati sukob i moguća rješenja

Ključni pojmovi: sukob, rješenje, tolerancija/uvažavanje, kompromis
Aktivnosti učenika: pisanje, gluma, razgovaranje, zamišljanje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: listići "Hoću naranču", veliki papiri, olovke
Oblici rada: radionica, rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu.

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Otvaranje šake

- učenici se podijele u parove (A i B), osobe A i B sjedna jedno nasuprot drugoj, ali udaljene od drugih parova. A zatvori šaku, a B je pokušava otvoriti, a zatim zamijene uloge (Ako je neparan broj učenika - trijada i to tako da A otvara šaku B, a onda B otvara šaku C, a C otvara šaku A.)
- razgovor u krugu: Kako si se osjećao/la dok ti je par otvarao šaku, a kako u obrnutoj ulozi? Učenike potaknuti na razgovor potpitanjima: U kojoj ulozi su se bolje osjećali, što bi napravili sljedeći put u ovakvoj situaciji? Kako ste otvarali šaku – na silu, nekom dosjetkom – strategijom, nježno? Kako su šake reagirale na silu, na nježno, na strpljivo, na igru? Što vas je, dok ste držali šaku zatvorenom, dozivalo da je otvorite, a što da je još više stisnete? Kako ste se na kraju osjećali vi koji ste sami otvorili šaku jer vam je bilo ugodno i sigurno? Kako ste se na kraju osjećali vi kojima je šaka bila otvorena protiv vaše volje/silom?

2. Središnje aktivnosti

Hoću naranču

- voditelj svima daje radni list s pričom o naranči (u prilogu) i pitanjima na koje će učenici odmah odgovoriti. Kada su odgovorili, odgovore usporede tako da svatko svoj radni list šalje u krug sve dok mu se ne vrati.
- razgovor u krugu: Što je trebala prva, a što druga djevojčica? Što je bio zahtjev prve, a što druge djevojčice? Koje ste rješenje pronašli za ovaj sukob?

Pitanja imaju za cilj osvijestiti kod djece da se suradnja, povjerenje i otvorenost grade načinom na koji pristupamo prema drugima.

Sukobi oko nas

- učenici se podijele u dvije skupine, prva na velikom papiru piše oko čega se najčešće sukobljavaju s vršnjacima (u školi, na igralištu i sl.), a druga oko čega se najčešće sukobljavaju s odraslima (roditeljima, učiteljima, susjedima i sl.)

Svaka skupina izabire najzanimljiviji primjer i pripremi se odglumiti ga u krugu.

Svi promatraju igru uloga i pokušavaju prepoznati zahtjeve i potrebe osoba u sukobu.

Razgovor u krugu: Vidjeli smo kako je sukob završio? Zadovoljava li rješenje obje strane u sukobu? - pitati one koji su igrali uloge!

Imate li ideje kako bi mogao sukob drukčije završiti? Mogu se odigrati te druge verzije i čuti osjećaje sudionika nakon odigranih uloga. Ne zadovoljava svakoga isto rješenje!

Ovaj dio je najvažniji za razumijevanje rješavanja sukoba po principu pobjednik/pobjednik.

3. Završna aktivnost

Putovanje zamišljenog predmeta

Svi stoje u krugu bez riječi. Jedan učenik zamisli neki predmet, oblikuje ga, predaje ga učeniku do sebe, a ovaj šalje dalje i tako sve do onoga koji ga je oblikovao. Važno je da se predmet prilikom predaje ne ošteti, ne ispadne, a svatko ga može preoblikovati prema osobnoj želji. Vježba se izvodi bez riječi.

4. Vrjednovanje

Svaki sudionik odgovori na pitanje: Što misle o primjeni naučenog u osobnim sukobima u razredu ili u obitelji?

Prilog – napraviti kao listić kako bi se mogao umnožiti, uz možda neku sličicu

Naranča
Dvije su se djevojčice posvađale zbog naranče. „Daj mi je, ja trebam naranču", viknula je prva.
„I ja hoću naranču. Smjesta!", viknula je druga.
Ušla je učiteljica i saslušala zahtjev svake djevojčice.
Obje su htjele istu stvar. Učiteljica je uzela nož i rasjekla naranču na pola. Svakoj je djevojčici dala polovicu.
Prva djevojčica ogulila je svoju polovicu, bacila koru i pojela unutrašnjost. Druga je također ogulila naranču, ali je bacila unutrašnjost, a koru stavila sušiti. Ona je htjela raditi kolačiće od naranče.

Što je bio zahtjev prve, a što zahtjev druge djevojčice?

_____

Što je trebala prva, a što druga djevojčica?

_____

Da je učiteljica saslušala njihove potrebe, a ne zahtjeve, bi li sukob bio riješen drugačije? Napišite kako.

_____

1.7. Tema: Suradnja i timski rad
(1.)

Trajanje: 90 min
Cilj: osposobljavati se za timski rad

Zadaće: vježbati suradnju i timski rad; prepoznavati vođu i različite uloge; razvijati poštovanje i razumijevanje te suradničke odnose u skupini, bolje međusobno upoznavanje

Ključni pojmovi: suradnja, tim, uloge, odgovornost
Aktivnosti učenika: dogovaranje, oblikovanje, razgovaranje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: glinamol ili plastelin, različiti papiri, boje, škare, ljepilo, različiti drugi materijali
Oblici rada: radionica, rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razmjena u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Dijalog oblikovanjem
- učenici se podijele u parove i oblikuju u glinamolu (plastelinu) tako da se dogovore što će raditi, a onda u tišini rade
- razgovor u krugu: Kako ste se osjećali dogovarajući se, a kako radeći? Koliko je trajalo dogovaranje? Čime ste zadovoljni, čime niste? Što biste drukčije?

2. Središnje aktivnosti

Most
- podjela u skupine po četiri, svakoj su skupini ponuđeni materijali, članovi skupine odabiru materijal, ali ne znaju temu rada, potrebno je upozoriti ih na prethodnu aktivnost i ono čime su bili zadovoljni, a čime nisu i što bi promijenili

Ponuđeni materijal – papiri, ljepilo, škare, olovke

- zadati temu Most i dati upute za rad: mogu sada uzeti još jedan predmet koji im treba i dogovoriti se kako će raditi, a zatim rad bez riječi
- razgovor u krugu: Kako ste se osjećali dogovarajući se, a kako radeći? Čime ste bili zadovoljni, a čime niste bili zadovoljni? Što vam je nedostajalo kako biste se osjećali bolje ili radili bolje? Tko je imao koju ulogu? O čemu je tko brinuo? Kako si se osjećao/la u toj ulozi? Bi li ju mijenjao/la da radite ponovo, ako da, zašto? Koliko vam je vremena trebalo za dogovaranje, a koliko za rad? Navedite prednosti i nedostatke rada u paru i rada u skupini.

3.Završna aktivnost

Gusjenica
- svi stoje u koloni, prvi je glava, a zadnji rep gusjenice, glava pokušava uhvatiti rep

4.Vrjednovanje

Učenici izgovaraju jednu rečenicu o tome kako su zadovoljni suradnjom u svojoj skupini KDBZ-a.

1.8. Tema: Stereotipi i predrasude

Unutar ove teme postoje dvije radionice. Prva je uvodna i treba se raditi sa svima, a drugu raditi samo sa starijim uzrastom djece.

1.8.1. Stereotipi i predrasude (3.)

Trajanje: 90 min
Cilj: upoznati stereotipe i predrasude

Zadaće: prepoznavati vlastite stereotipe i predrasude; razvijati poštovanje i razumijevanje te suradničke odnose u skupini, bolje međusobno upoznavanje, međusobna tolerancija

Ključni pojmovi: stereotip, predrasude
Aktivnosti učenika: dogovaranje, neverbalno komuniciranje, razgovaranje, pisanje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materija za rad: listić s popisom putnika, papirići u boji
Oblici rada: radionica: rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razgovor u krugu – razmjena iskustva

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Igra asocijacija: Bosanac (česta asocijacija – glup – vicevi), Crnogorac (lijen), profesor (dosadan, pametan), Škot (škrt), Zagorac (svadljiv)...

2. Središnje aktivnosti

Vlak

- svatko dobije popis različitih osoba iz zemlje i svijeta i mora odabrati 3 osobe s kojima bi volio/voljela putovati na dugačak put (npr. Indiju) i tri osobe s kojima nikada ne bi putovao, svoje izbore potrebno je objasniti
- razgovor u krugu: svatko iznosi svoje odluke i argumente, pokušavamo načiniti skupine s istim ili sličnim predrasudama i stereotipima, a na kraju prepoznajemo stereotipe i predrasude naše skupine. Zašto smo to radili? Kamo nas usmjeravaju stereotipi i predrasude? Zašto je važno prepoznavati ih kod sebe? Što ćemo s prepoznatim predrasudama i stereotipima?

3. Završna aktivnost

Da sam...

4. Vrjednovanje

Svatko izgovori rečenicu o tome što je naučio o stereotipima.

Prilog:

Putnici:

1. Profesor povijesti
2. Žena s malim djetetom
3. Starac s lulom
4. Nogometaš
5. Tetovirani mladić
6. Djevojka obrijane glave
7. Svećenik
8. Bradati gospodin
9. Jako dotjerana gospođa
10. Gospodin s crnim naočalama
11. Invalid u kolicima
12. Gluha osoba

Popis je potrebno prilagoditi uzrastu sudionika i njihovom okruženju!

1.8.1 Radionica stereotipi i predrasude
(3.)

Trajanje: 90 min
Cilj: prepoznati stereotipe i predrasude u svojoj sredini, osvijestiti negativne posljedice stereotipa i predrasuda te osmisliti načine prevladavanja istih

Zadaće: prepoznavati vlastite stereotipe i predrasude; razgraditi stereotipe koji pridonose netoleranciji; osvijestiti situacije u kojima smo bili diskriminirani i u kojima smo mi druge diskriminirali; poznavati fenomen genocida u prošlosti i sadašnjosti

Ključni pojmovi: stereotipi, predrasude, diskriminacija, genocid
Aktivnosti učenika: razgovaranje, pisanje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materija za rad: papir A4, plakatni papir, flomasteri, postit papirići, ljepljiva traka, plakati s opisanim pojmovima (definicije)
Oblici rada: radionica: rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad, razgovor u krugu – razmjena iskustva

O PREDRASUDAMA I STEREOTIPIMA
Najčešće se pojmovi stereotipi, predrasude i diskriminacija susreću zajedno, često i izjednačuju. Međutim, oni se bitno razlikuju.
STEREOTIPI su uopćene slike o pripadnicima neke skupine, a mogu biti i pozitivne i negativne.
PREDRASUDE su isključivo negativne uopćene slike o nekim skupinama ljudi.
DISKRIMINACIJA je nepravedan način tretiranja osobe ili grupe pod utjecajem predrasuda ili namjernog osporavanja prava drugoj osobi.
GENOCID je svako djelovanje koje ima za cilj potpuno ili djelomično uništenje nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine.
Stereotipi i predrasude nastaju zbog nedovoljnog poznavanja skupine na koju se odnose, zbog nedovoljnih informacija, zbog naših prethodnih

iskustava i strahova, zbog nekritičkog preuzimanja od starijih (roditelja, baka, djedova, društva u kojem odrastamo), zbog slabe komunikacije s drugima i drukčijima.
Prevladavanje stereotipa i predrasuda moguće je boljim upoznavanjem diskriminiranih skupina, prikupljanjem informacija, otvaranjem komunikacije koja će omogućiti prepoznavanje zajedničkih interesa i ciljeva te pronalaženje načina i sredstava za njihovo ostvarivanje.

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost – individualni rad:

Svakom učeniku damo jedan papirić i olovku. Zadatak je sjetiti se jedne osobe koju slabo poznajemo i nelagodno se osjećamo u njezinoj blizini (kad se sretnemo ili nađemo u istom društvu) ili osobu koju jako ne volimo iz bilo kojeg razloga. Na papirić treba zapisati osobine te osobe bez pisanja njenog imena (samo nanizati osobine, npr.: drska, neugodna, brbljiva, lažljiva...). Nakon što smo napisali osobine, na vrhu papira napisati: Ja sam i pročitati u sebi i samo za sebe osobine koje smo prethodno napisali.

Refleksija u krugu: Bez čitanja naglas, komentirati kako smo se osjećali dok smo čitali osobine namijenjene drugima kao da su naše. Kako se inače osjećamo kad nas netko prosuđuje, naziva pogrdnim imenima, svrstava nas u neke skupine po bilo kojoj osnovi
(izgledu, odijevanju, sposobnostima, nacionalnosti, vjeri i sl.)?

2. Središnje aktivnosti:

Ispitivanje naših stereotipa (pozitivne ili negativne predodžbe o raznim grupama ljudi)

Vježba 1.: Predrasude i stereotipi. Ako imamo puno učenika, podijelimo ih u manje skupine (3 – 4 učenika). Svakoj skupini damo jedan plakatni papir, deblje flomastere u boji. Ako je skupina mala, onda se plakati s imenima skupina povješaju po prostoriji ili panoima, a učenici idu i redom zapisuju one stereotipe za koje znaju da su prisutni u njihovoj sredini (razredu, školi, obitelji, prijateljima, zavičaju, medijima).
Zadatak za učenike: Napisati na velikom papiru u dvije boje pozitivne i negativne stereotipe o Slavoncima, Srijemcima, Vojvođanima, Srbima, Slovacima, Rusinima, Hrvatima, Romima, Rusinima, Muslimanima, Mađarima i dr.
Ispod nanizanih stereotipa napisati trećom bojom predrasude o istima.

Vježba 1 b.
Na jednoj strani učionice stavi se papir na kojem piše DA, a na drugom kraju NE, u sredini DA/NE. Nastavnik/ca s plakata prethodne vježbe čita najupečatljivije ili najuobičanije sterotipe i predrasude i traži od učenika da se opredijele imaju li ili nemaju tu predrasudu ili se dvoume oko toga te da argumentiraju svoj stav.

Može se izostaviti, ovisno o grupi i njihovoj spremnosti na raspravljanje.

Razgovor u krugu: Kako ste se osjećali dok ste zapisivali stereotipe, a kako kad ste zapisivali predrasude? Je li bilo razlike u osjećajima? Kako se osjećate kao pripadnici jedne od ovih skupina? Kako nastaju predrasude i stereotipi? Jeste li ikada imali pozitivne ili negativne posljedice vezane uz predrasude ili stereotipe o vašoj skupini? Kako ste se osjećali? Što ste činili u toj situaciji? Kako ste reagirali? Jeste li tražili pomoć i od koga? Jeste li ju dobili? Kako se sada osjećate kada o tome pričate? Možemo li mi pomoći da se osjećate bolje? Što bi pomoglo? (Na svako od pitanja može odgovoriti po nekoliko učenika, ne moraju svi – pravo na «dalje»).

Vježba 2. : diskriminacija Učenici uzmu po jedan papir A4 i nekoliko flomastera.

Zadatak za učenike: Svatko se prisjeti kad je on (ili netko od njegovih članova obitelji ili prijatelja, ako nema osobno iskustvo) bio na neki način diskriminiran. Podijelit će papir na tri dijela i napisati način diskriminacije, svoje osjećaje, svoje reakcije/riječi/ponašanje. Na drugoj strani papira napisat će: a) koju predrasudu ili stereotip o svojoj skupini nikako ne podnosi/ne prihvaća; b) Je li kada koga diskriminirao/la, tj. rekao/la ili učinio/la komu što zbog pripadnosti određenoj skupini? Kako se zbog toga osjećao/la?
Učenici mogu svoje bilješke prokomentirati sa svojim parom, u manjim skupinama ili u krugu, ovisno o broju cijele skupine i raspoloživom vremenu.

Razgovor u krugu: Kako se osjećate nakon ove vježbe? Što ste spoznali o sebi i drugima? Koje su se posljedice događale i još se događaju u našem okruženju u vezi s predrasudama i stereotipima? Zapisivati ih na veliki papir dok učenici govore.
Kako možemo, pojedinačno i grupno, djelovati kako bi se te posljedice ublažile, smanjile? Kako zaštititi sebe i druge od diskriminacije, rasizma i drugih pojava nasilnog ponašanja pojedinaca i skupina? Ideje učenika bilježiti na veliki papir i na kraju komentirati moguće posljedice tih ponašanja i postupaka kako ne bismo na nasilje odgovarali nasiljem.

Napomena nastavnicima: Incidenti potaknuti mržnjom, neprijateljstvima prema osobama i/ili njihovom vlasništvu zbog pripadanja nekoj skupini sve su češća pojava u društvu. Često susrećemo ispisane parole, grafite, simbole, nazive; doživljavamo uvrjede gestikulacijom, psovkama, telefonskim, SMS i internetskim porukama ili prijetećim pismima; učestali su i fizički napadi. O tome malo ili nikako ne raspravljamo s učenicima iz različitih razloga (strahovi, osjećaj nedovoljne kompetentnosti da možemo vladati situacijom, strah od reakcije roditelja, kolega, ravnatelja...). Važno je učiti i prebroditi te strahove, u školi stvoriti ozračje prihvaćanja i razviti svijest učitelja da se o tome može i treba ragovarati s mladima.

4. Završna aktivnost:

Učenici sjede u krugu. Svatko se okrene prvo učeniku sa svoje desne, a potom i lijeve strane i kaže mu koju njegovu osobinu najviše cijeni. Učitelj/ica započinje igru ili pita učenike tko bi želio započeti.

5. Vrjednovanje:

Svaki učenik jednom rečenicom kaže što mu je na ovoj radionici bilo najzanimljivije ili što mu je bilo posve novo i vrlo upečatljivo.

1.9 Tema: Interkulturalnost
(3.)

Trajanje: 90 min
Cilj: ispitati vlastite predodžbe o osobama iz drugih kultura, društvenih skupina

Zadaće: prepoznati vlastite stereotipe i predrasude; shvatiti kako predodžbe uvjetuju dočekivanje osoba koje dolaze iz drugih grupa, razvoj suradničkih odnosa u grupi, bolje međusobno upoznavanje i uvažavanje

Ključni pojmovi: kulture, predrasude
Aktivnosti učenika: dogovaranje, neverbalno komuniciranje, razgovaranje, pisanje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad, voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: listići s načinima pozdravljanja
Oblici rada: rad u paru, pojedinačni rad, rad u skupini, radionica, razmjena u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Pozdravi
– sudionici/e izvuku papirić s načinom pozdravljanja i određeno vrijeme čine to što piše na papiru

POZDRAVI SE GRLJENJEM I LJUBLJENJEM TRI PUTA U OBRAZE.
POZDRAVI SE GRLJENJEM I LJUBLJENJEM DVA PUTA U OBRAZE.
POZDRAVI SE GRLJENJEM I LJUBLJENJEM ČETIRI PUTA U OBRAZE.
POZDRAVI SE STAVLJANJEM RUKU U POLOŽAJ ZA MOLITVU I KLANJANJE.
POZDRAVI SE TRLJANJEM NOSEVA.
POZDRAVI SE JAKO TOPLIM, VELIKIM ZAGRLJAJEM.
POZDRAVI SE JAKIM, SIGURNIM STISKOM RUKE.
POZDRAVI SE LAGANIM STISKOM RUKE, ODSTUPAJUĆI DVA KORAKA OD OSOBE.

- razgovor u krugu: Kako se inače pozdravljate? Pozdravi se s nekim na svoj način! Kako se osjećaš? Znaš li tko se pozdravlja na način na koji ste vi to sada činili? Jesu li vam pozdravi poznati? Kako ste se osjećali? Opiši razliku u osjećajima između svog pozdrava i današnjeg pozdrava iz zadatka!

2. Središnje aktivnosti

Antonio i Ali

- dio sudionika/ca bit će promatrači koji će bilježiti priču koju stvaraju ostali sudionici/e
- započeti priču: „ Ovo je priča o Antoniju, mladiću iz Madrida.“ Baciti loptu nekome iz kruga tko nastavlja priču (rečenica ili dvije). Nakon nekog vremena uzeti loptu i reći :“ Antonio zna Tonija, talijanskog mladića, koji također ima priču.“ Nastavak priče...
- promatrači čitaju zabilježenu priču
- prepoznavanje dviju različitih životnih priča, kako su nastale, kako su naše predodžbe o Španjolskoj i Italiji utjecale na priče, odakle nam te predodžbe...

3. Završna aktivnost

Zamjena mjesta

Sudionici/e stoje u krugu, jedan sudionik/ca je unutar kruga, međusobno se gledaju, na znak očima (namigivanje) sudionici/e iz kruga zamjenjuju mjesta, a osoba koja je unutar kruga pokušava zauzeti nečije mjesto, tada ta osoba čije je mjesto zauzeto ostaje u sredini. Ne smije se namigivati osobi do sebe s lijeve ili desne strane.

4. Vrjednovanje

Svaki sudionik smisli svoj pozdrav ostalima.

1.10. Tema:
Obiteljsko stablo (Ime i prezime)
(3.)

Trajanje: 90 minuta
Cilj: Istraživanje obiteljskog podrijetla, prepoznavanje važnosti imena u osobnom identitetu i identitetu drugih obitelj.

Zadaće: učenje metodologije prikupljanja i sređivanja podataka na primjeru istraživanja dijela razvojnog stabla obitelji; razvijanje vještine prezentacije prikupljenih podataka; preuzimanje odgovornosti za osobni i zajednički rad.

Ključni pojmovi: identitet, ime i prezime, predci, podrijetlo
Aktivnosti učenika: istraživanje podrijetla, prikupljanje činjenica i podataka o svojim predcima, izrada obiteljskoga stabla, predstavljanje svog obiteljskoga stabla
Aktivnosti učitelja: davanje zadataka, istraživanje značenja prezimena, vođenje diskusije
Materijal za rad: veliki papiri, ljepilo, škare, flomasteri
Oblici rada: rad u paru, pojedinačni rad, rad u grupi, radionica, razmjena u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

S učenicima se vodi rasprava o tome kako su dobili svoje ime? Tko ga je izabrao? Sviđa li im se njihovo ime?

2. Središnje aktivnosti

Učenici su na prethodnom susretu dobili zadatak pitati svoje roditelje, bake i djedove o svom podrijetlu. Zadatak im je bio prikupiti podatke (u bilo kojem obliku – zabilježenih podataka koje su dobili od članova obitelji, fotografija, dokumenata i sl.) o svojoj obitelji. Nakon toga se vodi rasprava o tome koliko je ime važno za nečiji identitet i pripadanje određenoj skupini.

2.1. Učenici sistematiziraju podatke koje su prikupili.

2.2. Učenici izrađuju svoje obiteljsko stablo s prikupljenim podacima.

2.3. Učenici izlažu svoja obiteljska stabla i govore o svojim predcima i pričaju o svom
podrijetlu i mjestima odakle dolaze.

2.4. Na temelju izloženog pokušavamo svrstati prezimena učenika prema četirima osnovnim karakteristikama kategorizacije prezimena:

- prezimena nastala od osobnog imena (odgovor na pitanje: Čiji si?)
- prezimena nastala od osobnog nadimka (odgovor na pitanje: Kakav si?)
- prezimena prema podrijetlu (odgovor na pitanje: Otkud si?)
- prezimena prema zanimanju (odgovor na pitanje: Što si?)

Moguće je pronaći u mjestu ili muzeju nekoga tko se bavi prezimenima, tko onda zna podrijetlo prezimena te sve to malo detaljnije istražiti!

3. Završna aktivnost

Učenici govore što su novo saznali o svojim kolegama, postoje li neke sličnosti među njima. Što ih je iznenadilo? Što su novo naučili o sebi i drugima?

4. Vrjednovanje

Diskusija o obiteljskim stablima i izložba radova u učionici.

1.11. Tema: Moja škola

Trajanje: 90 minuta
Cilj sata: uočiti međuljudske odnose unutar škole i predložiti poboljšanja

Zadaće: razvijati sposobnost kritičkog razmišljanja; naučiti kako poboljšati kvalitetu svog odnosa s drugima; istražiti međuljudske odnose unutar škole; predložiti načine poboljšavanja kvalitete postojećih međuljudskih odnosa

Ključni pojmovi: odnosi
Aktivnosti učenika: proučavati, razgovarati, raspravljati, pisati, uspoređivati, analizirati, zaključivati, prezentirati
Aktivnosti učitelja: podijeliti učenike u skupine, podijeliti zadatke skupinama, usmjeravati učenike tijekom rada, pripremiti materijal za rad
Materijal: veliki papiri, flomasteri
Oblici rada: rad u paru, pojedinačni rad, rad u skupini, radionica, razmjena u krugu

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost:

Oluja ideja: ODNOSI

2. Središnje aktivnosti:

Učiteljica dijeli učenike u 3 skupine; svaka skupina dobije 2 velika papira i flomastere, te izrađuje plakate na dvije teme:

A) MOJA ŠKOLA DANAS...
B) MOJA ŠKOLA SUTRA...

- Učiteljica potiče učenike da unutar svoje grupe razmišljaju, razgovaraju i raspravljaju o MEĐULJUDSKIM ODNOSIMA U NJIHOVOJ ŠKOLI i podsjeća ih na sljedeće odnose:

Učenik/ica – učenik/ica, učenik/ica – učitelj/ica, učitelj/ica – učitelj/ica.

Predstavnici grupa prezentiraju plakate.

3. Završna aktivnost:

Analiza i raščlamba dobrih i loših međuljudskih odnosa u školi; učiteljica stavlja znak plus (+) ili minus (-) pored odgovarajuće stavke na plakatima MOJA ŠKOLA DANAS.

Izdvajanje zajedničkih ideja s plakata MOJA ŠKOLA SUTRA.

Razgovor i rasprava – Što ja mogu učiniti / što netko dugi može učiniti (i tko je ta osoba) kako bi se promijenila ili poboljšala kvaliteta međuljudskih odnosa u mojoj školi?

Na vidno mjesto istaknuti plakat MOJA ŠKOLA SUTRA kako bi bio motivacija za rad na promjenama u odnosima.

4. Vrjednovanje:

Razgovor u paru: Koliko je provodivo ovo što smo danas radili?

1.12. Tema:
Raznolikosti u mom zavičaju

Trajanje: 240 min – mini projekt
Cilj: omogućiti uočavanje utjecaja drugih kultura na društvo u kojem živimo i na doprinose koje čine

Zadaće: prepoznati odnos između različitih kultura i njihova međusobna utjecaja; razvijati suradničke odnosa u grupi, bolje međusobno upoznavanje, međusobnu toleranciju

Ključni pojmovi: kultura, različitost, utjecaj
Aktivnosti učenika: dogovaranje, istraživanje, zapisivanje, snimanje, prezentiranje...
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad (oprema za snimanje, papiri...), voditi aktivnosti i razgovore
Oblici rada: rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad rad

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost 40 min

- podjela u skupine po šest osoba, dogovor o radu, organiziranje rada u skupini
- svaka skupina istražuje okolinu (selo, grad, predgrađe) ne bi li našli „tragove" drugih zemalja i kultura
- moraju napraviti listu ili dokument dokaza pomoću fotografija, slika, glazbenih snimaka, videa...
- inspiracija glede „tragova" : gastronomija, odjeća i moda, glazba, jezik...
- skupine isplaniraju kako će i kada istraživati tijekom sljedećeg tjedna

Ako je oprema nedostupna, dovoljan je i popis.

2. Središnje aktivnosti 90 min

- istraživanje

3. Završna aktivnost 90 min

- izlaganje zaključaka istraživanja
- priprema izložbe nađenih „tragova"

4. Vrjednovanje 20 min

Rasprava:

- Je li bilo iznenađenja? Koji je smisao činjenice da smo okruženi tolikim „tragovima" drugih zemalja i kultura? Što nam pružaju znanja o drugim kulturama? Bi li bilo korisno naučiti/saznati više o drugim kulturama? Zašto? Kako to možemo učiniti?

1.13. Tema: Diskriminacija
(1.)

Trajanje: 45 min
Cilj: postati svjestan diskriminacije

Zadaće: početi raspravu o različitim skupinama u društvu; potaknuti suosjećajnost s iskustvom odbacivanja ili isključivanja, prepoznati većinsko-manjinske odnose

Ključni pojmovi: diskriminacija, većina, manjina
Aktivnosti učenika: dogovaranje, oblikovanje, razgovaranje, igranje
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad (glinamol, različiti papiri, boje, škare, ljepilo, različiti drugi materijali...), voditi aktivnosti i razgovore
Materijal za rad: raznobojne trake, papir u boji, ljepljiva traka
Oblici rada: rad u paru, rad u skupinama, pojedinačni rad

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Tražim svoju grupu

- Priredite kružiće (ili samoljepive trakice) u trima različitim bojama (npr. crvenoj, zelenoj i plavoj) tako da kružića jedne boje ima za trećinu odjela, dodajte jedan kružić crne boje. Osim toga odredite tri kuta učionice zalijepivši veći papir svake od triju boja – po jednu boju u jedan kut. Svaki kut je "kuća" plemena jedne boje. Učenicima recite da od tog trenutka do kraja aktivnosti ne smiju govoriti. Smiju pokazivati rukama, praviti grimase licem, ali ne smiju govoriti. Učenicima lijepite kružiće dok oni žmire, tako da ne vide koje boje im je točkica na čelu. Crni kružić zalijepite nekome tko je emocionalno stabilan i u načelu prihvaćen u razredu, ali nije vođa. Kad svi na znak otvore oči vide boje ostalih, ali ne svoju. Učenici imaju zadatak otkriti koje je boje točkica na njihovom čelu i potom otići u svoju kuću. Igra je gotova kad svi učenici nađu svoju kuću i smjeste se u njoj.

Svi će pronaći svoje pleme kojem pripadaju i svoju kuću prema reakcijama ili uz pomoć ostalih. Važno je da tijekom cijele aktivnosti nitko ništa ne govori. Osoba koja ima crnu točku neće imati svoje pleme ni kuću. Kako će se ostali ponašati prema njoj?

2. Središnje aktivnosti

Razgovor

-razmjena u krugu: Kako ste davali znakove da vam osoba pripada/ne pripada? Jeste li pomagali onima iz drugog "plemena" ili niste? Što vas je ponukalo da se tako ponašate? Kako ste se osjećali kada vas je netko pozivao u kuću ili gurao iz nje? Što mislite kako se osjećala osoba koja nije nikamo pripadala (crna) i koju su svi izbacivali iz svog naselja? Jeste li se jednako ponašali na početku dok ste tek tražili prvog i drugog iz vašeg "plemena" i na kraju kad ste već bili u svojoj kući? U čemu je razlika? Što je prouzrokovalo razliku? Biste li se tako ponašali da ste bili sami?

U slučaju da je jedan član jednog „plemena" prigrlilo učenika s crnom točkom, kako su reagirali ostali članovi tog „plemena"? Jesu li onda izbacili i svog člana koji je prigrlio ili su pristali? Kako su se tada osjećali i što su razmišljali?

Možete li se sjetiti nekih situacija u kojima ste isključili nekoga tko je bio drukčiji od vas ili u kojima je netko vas isključio jer ste bili drukčiji, mislili drukčije, htjeli drukčije?

Kojim još skupinama pripadate npr. nogometnoj ekipi, školi...? Može li se svatko pridružiti tim skupinama?

Patuljak: Pojam većine i manjine, odnosi većina/manjina/pojedinac

Pojam većine i manjine, odnosi većina/ manjina/pojedinac

3.Završna aktivnost

Što možemo učiniti da neka skupina kojoj pripadamo postane otvorenija i ljubaznija? Što možemo učiniti kao jedinke u svojoj sredini/zajednici da diskriminacije bude manje?

4. Vrjednovanje

Ocjenom od 1 do 10 iskaži svoje mišljenje o važnosti današnje teme.

Kad smo po nekoj osobini različiti od drugih – većine, često smo zbog toga izdvojeni, što pokazuje da se ne znamo baš dobro nositi s razlikama među sobom. Ovako kako smo u ovoj igri odvojili i izolirali učenika s crnom točkom tako često u stvarnim aktivnostima isključujemo one koji su na neki način drukčiji.

2. Cjelina:
NARODNI OBIČAJI I VJERSKI BLAGDANI

2.1. Tema: Narodni običaji - Svadba u mom zavičaju
(1.)

Trajanje: 2x 90 mimuta
Cilj sata: Proučavati i uspoređivati svadbene običaje različitih naroda koji žive u istom zavičaju (Baranja)

Zadaće: istraživati načine organiziranja i sve običaje vezane uz svadbu kod svih naroda i narodnosti u Baranji; usporediti ove običaje kod svih istraženih naroda i narodnosti; razvijati toleranciju, pozitivan stav i svijest o bogatstvu življenja u višekulturalnoj zajednici; učiti planirati i provoditi istraživanje i kritički koristiti različite izvore informacija

Ključni pojmovi: svatovi, svadba, uzvanici, kumovi, nevjesta, mladoženja, djeveruša, djever
Aktivnosti učenika: intervjuiranje, proučavanje pisanih izvora, sakupljanje i istraživanje fotografija, bilježenje podataka
Aktivnosti učitelja: dijeljenje učenika u skupine, pripremanje uputa za istraživanje, upravljanje tijekom projekta i izradom prezentacije, suradnja s društvenom sredinom
Oblici rada: mini projekt

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Podjela u skupine, dogovor o radu, podjela zadataka i uputa za rad.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Provođenje istraživanja u skupinama prema podijeljenim zadacima (pozivanje u svatove i sudionici, dolazak kuma, kićenje svatova, odlazak po mladu i običaji vezani uz to, odlazak na vjenčanje i vjenčanje, darivanje, pripremanje jela i pića, običaji vezani uz posebno prikupljanje novca, razilaženje svatova)
2.2. Razgovor o razlikama u svadbenim običajima kod Roma, Mađara, Srba i Hrvata; o današnjim svadbenim običajima u odnosu na ekonomsku situaciju u društvu.

3. Završna aktivnost

Pripremanje izlaganja u Muzeju Slavonije u Osijeku.

4. Vrjednovanje

Samovrjedovanje projekta (Prilog 1) i vrjednovanje u radu skupine (Prilog 2).

Stariji učenici mogu istražiti odnos svadbenih običaja i kvalitete bračnog života mladih danas.

UČENIČKI MINI PROJEKT				
ELEMENTI	**KRITERIJI**			
	3	2	1	0
CILJ	-cilj jasno definiran, aktualan, zanimljiv i znanstveno utemeljen	-cilj jasno definiran i znanstveno utemeljen, ali nije aktualan, niti zanimljiv	-cilj nejasan	
PLAN RADA	- sve aktivnosti jasno razrađene, s vremenom izvršenja i izvršiteljima	-aktivnosti razrađene, ali bez precizno utvrđenih komponenata realizacije	-aktivnosti djelomično razrađene s nedorečenim komponentama realizacije	
METODE RADA	-metode dobro odabrane u odnosu na cilj, pravilno i točno primijenjene	-metode dobro odabrane u odnosu na cilj, ali primjena manjkava	- metode nisu najbolje odabrane u odnosu na cilj, primjena manjkava	
OBRADA PODATAKA I PRIKAZ REZULTATA	-rezultati sistematično obrađeni, jasno i kreativno prikazani (tablično/grafički / slikovno)	-rezultati obrađeni, ali nisu jasno prikazani	-rezultati prikazani grafički zanimljivo, ali nisu dobro obrađeni	-rezultati nepregledni i nečitljivi
SAŽETAK	-potpuno odgovara postavljenom cilju	-djelomično odgovara postavljenom cilju		-nema ga
IZVORI ZNANJA	-precizno navedeni		-nisu precizno navedeni	-nisu uopće navedeni
BODOVI	**Maksimum 18 bodova**			

Bodovi	18 -17	16 -15	13-11	10-9
Ocjena	5	4	3	2

Prilog 2 - Elementi za vrjednovanje rada svakog člana grupe

ČLANOVI	ELEMENTI			
	1.aktivnost	2. kreativnost	3. suradnja	Konačna ocjena
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

Samovrjednovanje

1. Dobro sam se osjećao/osjećala u grupi

POTPUNO TOČNO TOČNO POTPUNO NETOČNO

2. Većinu poslova obavio/la sam sam-a
3. Maksimalno sam sudjelovao/la u radu grupe

2.2. Tema: Narodni običaji - Tradicionalni i stari načini pripremanja i pečenja kruha

(1.)

Trajanje: 60 minuta u školi + 90 minuta terensko istraživanje + 90 minuta u školi
Cilj: saznati kako se nekad pripremao i pekao kruh.

Zadaće: uputiti učenike kako saznati tradicionalne načine pripreme i pečenja kruha i različitih vrsta peciva; razvijati sposobnost primjene naučenoga. Projektna nastava.

Ključni pojmovi: kruh/hleb, pogača, proja; sušara, kvasac, zdrava prehrana
Aktivnosti učenika: učenje od starijih mještana kako se nekada spravljao kvasac; prikupljanje starih recepata o nekadašnjem pripremanju kruha i pogača; saznavanje o tradicionalnim načinima pripremanja kruha te običajima uz pripremanje kruha; evidentiranje starih peći za pečenje kruha
Aktivnosti učitelja: pripremanje materijala za rad (pribor za crtanje, fotoaparat...), istraživanje starih recepata za pripremu i pečenje kruha

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Podjela tema i razmjena informacija prije polaska na teren. Pripremanje pitanja za intervjuiranje za pojedine teme.

2. Središnje aktivnosti

Terensko istraživanje

2.1. Stare krušne peći. Učenici trebaju u svom susjedstvu istražiti gdje se nalaze stare peći za pečenje kruha te ih fotografirati.

2.2. Spravljanje kruha. Učenici trebaju istražiti kod starijih osoba u svom susjedstvu i kod rodbine na koje se načine spravljao kruh u prošlosti, od priprave brašna i kvasca do miješenja i konačno pečenja.

2.3. Prikupljanje starih recepata. Učenici prikupljaju stare recepte i slažu starinsku kuharicu.

Rad u učionici

2.4. Analiza podataka. Prikupljeni materijal učenici u školi analiziraju, razmjenjuju iskustva te pomoću likovnih radova izražavaju svoje dojmove.

3. Završna aktivnost

Kruh naš svagdašnji. Aktivnost o značenju kruha u prehrani danas i nekad. Može se provesti kao razgovor ili aktivnost u malim skupinama.

4. Vrjednovanje

Razgovor o iskustvima tijekom istraživanja i druženja s mještanima.

2.3. Tema: Narodni običaji – Stara jela od kruha

(1.)

Trajanje: 90 min
Cilj: naučiti kako se stari kruh može iskoristiti

Zadaće: pripremiti neka stara jela od kruha i degustirati ih; koristiti se receptima

Ključni pojmovi: kuharica, recepti, stara jela
Aktivnosti učenika: čitanje recepata; praktičan rad; degustiranje
Aktivnosti učitelja: pribavljanje recepata te materijala za praktičan rad
Oblici rada: radionički, praktičan rad

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Učenici čitaju recepte, vrše izbor i dijele se u radne skupine (2 do 3 učenika u skupini)

2. Središnje aktivnosti

Praktičan rad – pripremanje jela

3. Završna aktivnost

Degustacija

4. Vrjednovanje

Svatko kaže koje mu je jelo bilo najbolje i zbog čega

2.4 Tema: Narodni običaji - Šaranje jaja u lukovini (1.)

Trajanje: 90 min
Cilj: prikladno obilježiti Veliki petak te upoznati učenike s načinom bojenja i ukrašavanja jaja u lukovini.

Zadaće: obilježiti Veliki petak na tradicionalan način bojenjem uskrsnih jaja; znati objasniti značenje obojenih jaja u vrijeme uskrsnih blagdana

Ključni pojmovi: Uskrs/Vaskrs, Veliki petak, Velika subota, uskrsna jaja, pisanice, posvećena jaja
Aktivnosti učenika: istraživanje, bojenje i ukrašavanje jaja, fotografiranje
Aktivnosti učitelja: pripremanje materijala za rad (jaja, lukovina, lonac, fotoaparat...), vođenje aktivnosti tijekom radionice
Oblici rada: radionički (rad u paru i individualni rad)

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Šetnja po školskom dvorištu i prikupljanje listova biljaka koji će se upotrijebiti za ukrašavanje jaja.
Razgovor: Zašto ukrašavamo jaja na Uskrs? U kakvoj su vezi zec i kokošja jaja? Koje običaje s jajima i gnijezdima znamo? Slavimo li svi na isti način?

2. Središnje aktivnosti

2.1. Ukrašavanje jaja i kuhanje u lukovini.
2.2. Pripremanje jaja za odnošenje u markušičku mjesnu crkvu koja će u nedjelju, na Uskrs, biti podijeljena djeci poslije uskrsnog bogosluženja.

3. Završna aktivnost

Razgovor o šarama na jajima i dogovaranje za sljedeću radionicu o mitologiji vezanoj uz šaranje jaja.

4. Vrednovanje

Svaki učenik na zajedničkom posteru skicira jaje čije su mu se šare najviše svidjele.

2.5.Tema: Narodni običaji - Uskrsni običaji – blagoslov hrane

(1.)

Izučavali su se blagdanski običaji većinskog stanovništva i nacionalnih manjina usporedno. Dobro je pri tome naglasiti sličnosti i razlike te razvoj kroz povijest – ovisno o uzrastu učenika s kojima se radi.

Trajanje: 45 min
Cilj: Upoznati pripadnike drugih religija s tradicijskim katoličkim običajem blagoslova hrane za Uskrs.

Zadaće: naučiti različite običaje naroda da bi se bolje razumjeli, učiti poštovati tuđe običaje i shvatiti da različito nije lošije, razvijati duh zajedništva, razvijati empatične odnose.

Ključni pojmovi: Uskrs, blagoslov hrane, (narodni i crkveni) običaj
Aktivnosti učenika: izlaganje o običaju blagoslova hrane, razgovor
Aktivnosti učitelja: teorijska priprema za temu
Oblici rada: individualni rad, razgovor

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Obiteljski odlasci u crkvu

2. Središnja aktivnost

Učenici koji su bili u crkvi na blagoslovu hrane govore ostalima o izgledu košare, vrsti hrane, zajedničkom doručku, običaju razbijanja jaja i postupanju s ostacima hrane.

3. Završna aktivnost

Razgovor s učenicima čije obitelji ne njeguju taj običaj.

4. Vrjednovanje

Usmeno vrjednovanje učenika iz grupe.

2.6. Tema: Narodni običaji - Običaji vezani uz obilježavanje pravoslavnog Božića
(2.)

Trajanje: 90 min
Cilj sata: Upoznavanje običaja za pravoslavni Božić

Zadaće: prikupljanje podataka intervjuiranjem i korištenjem tekstova iz knjiga i tiska; razvijanje interesa za različitosti s osjećajem uvažavanja (vjerska tolerancija)

Ključni pojmovi: Badnjak (kao dan i drvo), „Oče naš", mlado žito, jabuka, božićni kolač, česnica
Aktivnosti učenika: istraživanja pomoću intervjua, proučavanje tekstova iz literature, pisanje izvješća, fotodokumentiranje, pripremanje interijera za prikazivanje običaja
Aktivnosti učitelja: pripremanje naputaka o načinu prikupljanja materijala i vođenju intervjua, pomoć u obradi materijala, pomoć oko uređenja interijera
Oblici rada: rad u skupinama

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Dogovor o sadržajima rada, planiranje i podjela zadataka

2. Središnje aktivnosti

2.1. Istraživanje badnjih običaja. Učenici u učionici pripremaju prostor za aktivnosti: (unošenje slame uz čestitku, stavljanje jabuke u posudu s vodom, traženje slatkiša u slami, kidanje kolača česnice u kojem se nalazi novčić, pjevanje božićnih pjesama) prije i poslije unošenja badnjaka (hrastova drveta) koji je simbol topline obiteljskog ognjišta. Učiteljica/učitelj prethodno dogovori s pojedinim učenicima što će pripremiti za ovaj sat.

2.2. Molitva „Oče naš" na crkvenoslavenskom jeziku. Jedan (ili više) učenika izmoli ovu molitvu.

2.3. Pripremanje materijala za prikazivanje običaja.

3. Završna aktivnost

Razgovor o tome kako se čestita Božić u različitim religijama. Slave li svi ovaj blagdan? Kako se odnosimo prema različitostima?

Izrada panoa na temu: Pravoslavni Božić i prikazivanje božićnih običaja pravoslavnih vjernika učenicima i učiteljima škole.

4. Vrjednovanje

Intervju s nekoliko učenika i učitelja različitih nacionalnosti. Pitanja se odnose na specifične badnje običaje u njihovim domovima.

2.7. Tema: Narodni običaji - Cvjetnica i Cvijeti (Vrbica) ili Cveti
(3.)

Trajanje: 90 min
Cilj sata: upoznati način obilježavanja Cvjetnice u pravoslavnoj i katoličkoj vjeri.

Zadaće: razvijanje i poticanje blagdanskog ugođaja i jačanje osjećaja pripadnosti vjeri, jeziku i tradiciji; pronalaženje sličnosti obilježavanja blagdana u različitim vjerama; učenje poštivanja vjerovanja drugih naroda i razvijanje osobnog stava o poštivanju kulturoloških razlika koje ukazuju na posebnosti kultura.

Ključni pojmovi: Cvjetnica - Cveti (Vrbica), biblijska priča, tradicija, nacionalni identitet
Aktivnosti učenika: slušanje priče, pričanje o vlastitom iskustvu, uspoređivanje običaja

Kartice s različitim pojmovima priprema učitelj/ica. Važno je zastupiti pojmove vezane uz spomenuti blagdan različitih vjera i naroda. Neke pojmove učenici prvi put čuju, što ih može motivirati da slušaju jedni druge te učiteljicu/učitelja. Pojmove treba odabrati ovisno o uzrastu učenika s kojima se radi.

Aktivnosti učitelja: pripremanje materijala za rad
Oblici rada: radionica, individualni i grupni rad

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Svaki učenik izvuče karticu s jednim pojmom vezanim uz narodni običaj Cvjetnice (Vrbice) i priča ostalima što o njemu zna.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Čitanje biblijske priče i razgovor o njoj

Čita se biblijska priča o Cvjetnici (dobro je pripremiti ozračje za čitanje priče, npr. složiti stolice u krug, onemogućiti ometanje izvana, pustiti odgovarajuću glazbu ...)
Nakon čitanja, vodi se razgovor o tome što nam je bilo poznato, a što

nepoznato u priči.
Nakon ovoga razgovora može se organizirati zajedničko prepričavanje priče tako da se učenici pokušavaju sjetiti redoslijeda događaja.
Patuljak: Biblijska priča može se naći na internetu ili u suradnji sa školskom knjižničarkom/knjižničarom ili vjeroučiteljem/icom.

Biblijska priča može se naći na internetu ili u suradnji sa školskom knjižničarkom/knjižničarom ili vjeroučiteljem/icom.

3. Završna aktivnost

Razgovor o sličnostima i razlikama obilježavanja Cvjetnice kod različitih naroda
Ovo se može napraviti na jednom plakatu podijeljenom na dva dijela.

4. Vrjednovanje

Svaki učenik napiše jednu rečenicu o tome što je danas naučio.

2.8.Tema: Narodni običaji - Krsne slave
(2.)

Trajanje: 90 min
Cilj: opisati značaj krsnih slava u srpskom narodu.

Zadaće: u suradnji s vjeroučiteljem saznati o tradicionalnim načinima obilježavanja krsnih slava; znati objasniti značenje krsne slave u Srba; razvijati sposobnost primjene naučenoga

Ključni pojmovi: Krsna slava, slavski kolač, osvećenje, pravoslavlje
Aktivnosti učenika: istraživanje na terenu - od starijih mještana naučiti kako se nekada proslavljala krsna slava, intervjuiranje, fotografiranje
Aktivnosti učitelja: pripremanje materijala za rad (pribor za crtanje i pisanje, fotoaparat...), pripremanje literature za rad tijekom radionice
Oblici rada: rad u paru, skupni rad

u suradnji s vjeroučiteljem.

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Razgovor o srpskim narodnim običajima vezanim uz krsne slave.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Pričanje. Učenici jedni drugima iznose svoje dojmove s vlastitih krsnih slava i usput bilježe određene sličnosti i razlike.

2.2. Istraživanje na internetu. Pomoću interneta učenici istražuju običaje i vjerovanja uz krsne slave na različitim prostorima jugoistočne Europe u kojima žive Srbi.

Izborni sadržaji:
Ima li što slično u drugim vjeroispovjestima? Što i kako slave Židovi, Muslimani, Jehovini svjedoci?

3. Završna aktivnost

Izražavanje dojmova likovnim izričajem i organiziranje izložbe.

4. Vrjednovanje

Svaki učenik na papirić napiše po jednu rečenicu o svojim dojmovima.

2.9. Tema: Najvažniji blagdani - Dječji predbožićni praznici: Detinjci, Materice, Očevi

(1.)

Trajanje: 45 min
Cilj : prikazati članovima grupe način obilježavanja triju dječjih predbožićnih praznika kod pravoslavaca i ukazati na njihov smisao

Zadaće: steći znanja o nepoznatim narodnim običajima nacionalnih manjina; razvijati međukulturalne kompetencije (sposobnost razumijevanja, poštivanja i prihvaćanja razlika među ljudima)

Ključni pojmovi: Detinjci, Materice, Očevi - dječji praznici
Aktivnosti učenika: izlaganje o običajima, slušanje, razgovor, pisanje
Aktivnosti učitelja: pribavljanje izvora informacija
Oblici rada: radionica, individualni i grupni rad

Primjena vještine slušanja.

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Slušanje i pričanje. Sudionici se podijele u parove (A i B osoba), osoba A govori na zadanu temu (npr. zanimljivi događaj u mojoj obitelji obitelji u vrijeme blagdana), osoba B sluša, a zatim zamijene uloge. Nakon isteka vremena osobe predstavljaju jedna drugu ostalima, govoreći o zanimljivom događaju o kojem su slušale.

2. Središnja aktivnost

Rad na tekstu. Učenici se podijele u 3 skupine (ili više ako treba), svaka skupina čita kratak tekst o jednom dječjem prazniku kod pravoslavaca. Nakon određenog vremena oblikuju se nove skupine od trećine (ili prema potrebi) predstavnika prethodno oblikovanih skupina te u novim skupinama pričaju jedni drugima što su naučili o dječjim praznicima kod pravoslavaca.

3. Završna aktivnost

Izrada zajedničkog plakata. Svaka skupina na dio velikog papira nacrta najzanimljiviji detalj o prazniku kojeg su proučavali. Može se ispričati i neko osobno iskustvo ili zanimljiv doživljaj.

4. Vrjednovanje

Svako pojedinačno u jednoj rečenici kaže svoj dojam o radionici.

U svakom mjestu živi neka baka ili djed koji su poznati po nekom osobitom umijeću. Najčešće znaju ispričati i zanimljivu priču pa ih je dobro pozvati u goste.

2.10.Tema: Najvažniji blagdani Uskrs
– bojenje pisanica po uputama bake Anke (1.-3.)

Trajanje: 180 min
Cilj sata: naučiti neke tehnike bojenja jaja i aktivno sudjelovanje učenika u očuvanju tradicije.

Zadaće: stjecanje novih vještina i sposobnosti, razvijanje timskog rada, razvijanje međugeneracijske komunikacije

Tema se može proširiti upoznavanjem različitih načina bojenja jaja u različitim selima/kućama/kulturama.

Ključni pojmovi: blagdan, Uskrs, pisanice, tehnike bojenja
Aktivnosti učenika: donošenje jaja, sakupljanje listova biljaka, sudjelovanje u bojenju jaja i pečenju pogače
Aktivnosti učitelja: suradnja s bakom Ankom, donošenje potrebnoga pribora za rad, pečenje pogače
Oblici rada: demonstracija, samostalan praktičan rad, razgovor

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Promatranje rada bake Anke i slušanje njezine priče.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Pečenje pogače. Dio učenika zajedno s učiteljem/icom priprema i peče pogaču.
2.2. Bojenje jaja. Ostali se učenici podijele u male skupine i samostalno boje jaja različitim tehnikama (boje, vosak, biljke), kuhaju ih, suše i lašte slaninom. Uređuju prostor.

3.Završne aktivnosti

Učenici razgovaraju kako su se osjećali, što su novo spoznali/naučili, kako ih ove aktivnosti obogaćuju, mogu li i žele li nešto od toga primijeniti u svojoj obitelji, međusobno uspoređuju svoja dosadašnja iskustva o ukrašavanju jaja za Uskrs.
Postavljanje izložbe u školskom prostoru.

4. Vrjednovanje

Provođenje ankete među posjetiteljima izložbe.

2.11. Tema: Najvažniji blagdani – posjet udruzi „Hrvatska žena“

(2.)

Diljem Hrvatske djeluju mnoge udruge (najčešće udruge žena i manjinske udruge ili udruge za očuvanje kulturne baštine, koje kroz svoje aktivnosti (folklor, vez, sakupljanje starih predmeta, fotografija, njegovanje starih običaja i sl.) rade na očuvanju kulturne i duhovne baštine žitelja toga kraja. One su učenicima dobar izvor informacija i ideja, te poticaj za neke njihove projekte. Kroz istraživanje i posjete različitim udrugama učenici će se upoznati i neke stanovnike za koje do tada nisu znali da žive u njihovu zavičaju, a na nekim od tih posjeta možda istražiti i svoje korjene i podrijetlo kojega nisu bili svjesni.

Trajanje: 90 min
Cilj sata: razgledati izložbu povodom Uskrsa i ostvariti suradnju s lokalnom zajednicom

Zadaće: razgledati uzorke jaja, isprobati uskrsne kolače, pogledati svečane narodne nošnje

Ključni pojmovi: izložba za Uskrs
Aktivnosti učenika: razgledavanje izložbe, postavljanje pitanja, slušanje izlaganja, fotografiranje
Aktivnosti učitelja: dogovaranje posjeta, pripremanje učenika za izložbu
Oblici rada: demonstracija, grupni posjet

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Pripremanje učenika za posjet udruzi: razgovor o udruzi: što su to udruge, tko ih može osnovati i zašto se javljaju u današnjem društvu, tko su članovi udruge u koju idemo, kako se postaje član udruge i sl.
S obzirom na sadržaj izložbe i osobe s kojima će se učenici susresti, treba s njima pripremiti pitanja za intervju koji mogu obaviti u udruzi.

2. Središnje aktivnosti

Razgledavanje izložbe obojenih uskrsnih jaja, svečanih narodnih nošnji i degustiranje kolača.

3. Završna aktivnost

Razgovor s članicama udruge o uskrsnih običajima, neka zanimljiva priča članica udruge.

Može se proširiti suradnjom s učiteljem likovne kulture.

4. Vrjednovanje

Pojedinačno iznošenje dojmova učenika.

2.12.Tema: Praznovjerja
(3.)

Radi se tijekom jednog tjedna.

Trajanje: 90 min
Cilj sata: naučiti nešto o praznovjerjima zavičaja i shvatiti da su nastala kao rezultat nemogućnosti objašnjavanja određenih pojava

Zadaće: sakupljati primjere praznovjerja karakterističnih za zavičaj, naučiti što su praznovjerja, razvijati vještine komunikacije, osvješćivati prednosti suradnje i dogovora

Ključni pojmovi: praznovjerje, narodna baština
Aktivnosti učenika: anketiranje, istraživanje, pisanje
Aktivnosti učitelja: pripremanje učenika za istraživanje
Oblici rada: individualni rad, rad u skupini, rad na terenu (intervjuiranje, zapisivanje), razvrstavanje i izrada zbirke

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Prisjećanje pojmova na temu: praznovjerje. Učenici na veliki papir ili ploču zapisuju sve pojmove i ideje koje im padaju na pamet, a odnose se na zadanu temu.
Učitelj treba učenike voditi do zaključka što praznovjerje jest i kako do njega dolazi.

2. Središnje aktivnosti

Učenici prikupljaju i zapisuju praznovjerja zavičaja. Čitaju ih ili prepričavaju jedni drugima.

Aktivnosti se mogu izvesti na terenu, a mogu se neke osobe dovesti na sat KDBZ-a.

3. Završna aktivnost

Objedinjavanje prikupljenog materijala, odabiranje i izrada zbirke.

4. Vrjednovanje

Biranje najzanimljivije priče prema osobnoj procjeni i obrazlaganje izbora. Razgovor o tome kako smo radili na terenu, koliki je doprinos svakog sudionika, koje su bile poteškoće, što bismo, nakon ovog iskustva, radili drukčije.

Posebni sadržaji

1. Cjelina: ZAVIČAJ

1.1. Tema: Moj zavičaja
(1.)

Trajanje: 90 min
Cilj: razvijati svijest o zavičaju kao dijelu osobnoga identiteta

Zadaće: istražiti pojam zavičaja, prikupljanjem podataka o svom zavičaju proširiti svoja znanja o životnom okruženju

Ključni pojmovi: zavičaj, simboli, identitet
Aktivnosti učenika: izrada umnih mapa, izražavanje osobnog doživljaja zavičaja (subjektivno i objektivno), prikupljanje podataka, crtanje, pisanje, prezentacija, diskusija, (priprema kviza o zavičaju)
Aktivnosti učitelja: pripremanje zadataka, vođenje diskusije, (priprema kviza o zavičaju)
Oblici rada: radionica, pojedinačni, frontalni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Naziv izvannastavne aktivnosti je Kulturna i duhovna baština zavičaja. Voditi razgovor na temu pojmova navedenih u nazivu aktivnosti. Što znače pojmovi kulturno, duhovno, baština, zavičaj? Naglasak u ovoj radionici je na pojmu zavičaja.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Oluja ideja. Učenici kroz oluju ideja zapisuju sve pojmove koji ih asociraju na pojam zavičaja. Nakon toga izrađuju umne mape i pišu što je sve za njih zavičaj.
2.2. Izlaganje umnih mapa. Gotove umne mape izlažu se na ploči. Učenici dolaze do ploče i razgledaju što su drugi učenici napisali na temu zavičaja.
2.3. Diskusija. Nakon toga vodi se diskusija što je zavičaj. Što su sve učenici zajedničko napisali? Koje su razlike? Doživljavamo li zavičaj na isti način? Koliko zavičaj utječe na naš identitet? Imamo li pozitivan stav prema zavičaju?

3. Završna aktivnost

Učenicima se predstavi kviz koji propituje koliko su učenici upoznati sa svojim zavičajem. Primjeri pitanja:
Kako se zove županija u kojoj se grad Vukovar nalazi?
Kako je nastalo ime Vukovar?
Koje sve nacionalne manjine žive na prostoru Vukovara?
Koji se jezici koriste na ovom području?
Koliko stanovnika ima grad Vukovar?
...

4. Vrjednovanje

Vrjednovanje pojedinih aktivnosti u kružnim isječcima (Prilog)
Prilog: Vrjednovanje pomoću kružnih isječaka

U svaki isječak upiše se jedna aktivnost, a zatim svatko za svaku aktivnost ubilježi svoj znak ovisno o tome koliko mu se aktivnost svidjela. Što je znak bliže središtu kruga, znači da je učenik zadovoljniji aktivnošću.

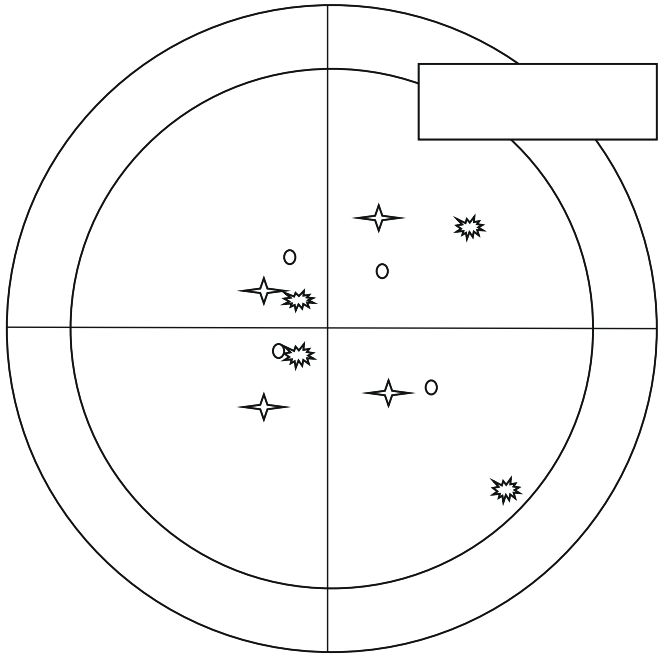

U kružne vijence bi trebalo upisati nazive aktivnosti: UMNE MAPE, DISKUSIJA, KVIZ, RAZGOVOR

1.2. Tema: Simboli zavičaja
(2.)

Trajanje: 45 min
Cilj: usvajati vještinu vođenja diskusije i suradničkoga učenja

Zadaće: razvijati likovni izričaj pomoću izrade zajedničkog plakata, razvijati odgovornost u zajedničkom radu

Ključni pojmovi: zavičaj, simboli, identitet
Aktivnosti učenika: donošenje slika/fotografija koje simboliziraju zavičaj, izrada zajedničkog plakata sa simbolom zavičaja, crtanje, pisanje, prezentacija, diskusija
Aktivnosti učitelja: pripremanje zadataka, vođenje diskusije
Oblici rada: pojedinačni, grupni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Svaki učenik na sat donosi slike/fotografije koje za njega simboliziraju zavičaj. Učenici govore zašto su odabrali baš te slike/fotografije.

2. Središnje aktivnosti

Učenici se dijele u skupine po 3 do 4 i dobivaju veliki komad papira. Zadatak im je slikovno prikazati simbole svog zavičaja kroz izradu zajedničkog plakata. Prvi dio je dogovor kako će taj plakat izgledati, a učenici nakon toga počinju s crtanjem.

3. Završna aktivnost

Na kraju se vodi rasprava zašto su izabrali te simbole i koje značenje ti simboli imaju za njih osobno i za zavičaj uopće.

4. Vrjednovanje

Svaki učenik na papirić nacrta osobni simbol kako se danas osjećao na radionici.

1.3. Tema: Tradicionalne igre i sportovi
(1.)

Trajanje: 4 do 5 sati
Cilj sata: usvojiti znanje o tradicionalnim igrama i sportovima te razvijati pozitivan natjecateljski duh i kreativnost pri provođenju slobodnog vremena

Zadaće: istražiti kako su naši predci provodili slobodno vrijeme, družili se, rekreirali; saznati pravila starih sportova i igara, sudionike i vrijeme igranja; prikazati na plakatu prikupljene informacije i prezentirati ih; odabrati i demonstrirati pojedine sportove i igre; organizirati natjecanje u jednom od starih sportova; razgovarati o slabostima/zamkama natjecateljskih igara (Kako se osjećaju gubitnici? Kako se ponašaju pobjednici?)

Ključni pojmovi: stare igre i sportovi, sudionici igre, pravila igre, rekreacija, druženje, očuvanje tradicije
Aktivnosti učenika: intervjuiranje i razgovor sa starim mještanima, djedovima i bakama, prikupljanje fotografija, izrada plakata, demonstriranje sportova, uspoređivanje i analiziranje
Aktivnosti učitelja: podijeliti učenike u skupine, podijeliti im zadatke, odrediti vođu skupine i termine, usmjeravati učenike tijekom istraživačkoga rada
Oblici rada: pojedinačni, grupni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost:

Razgovor o sportovima i igrama danas i nekada; ploča je podijeljena na dva dijela (DANAS / NEKADA DAVNO) – učitelj bilježi ideje učenika na odgovarajuću stranu ploče;
Kako provodite svoje slobodno vrijeme? Koje igre igrate, s kim, gdje i kada? Bavite li se sportom? Kojim? Koji je smisao bavljenja sportom danas?
Kako su vaši djedovi i bake provodili svoje slobodno vrijeme? Znate li koje su igre igrali? Kojim su se sportovima oni bavili? Koji je bio smisao tih sportova? Poznajete li pravila tih igara i sportova?
Slijedi objašnjenje učenicima kako će u sljedećih tjedan dana detaljnije

istraživati stare igre i sportove svoga zavičaja, podjela u 4 skupine, imenovanje vođe i dodjeljivanje svakoj pojedinoj grupi 2 do 3 tradicionalna sporta ili igre koje trebaju proučiti.

2. Središnje aktivnosti:

2.1. Učenici na terenu istražuju, intervjuiraju, razgovaraju s mještanima, djedovima i bakama, prikupljaju stare fotografije, zapisuju pravila igre, ilustriraju i crtaju, te izrađuju plakat.

2.2. U učionici na satu KDBZ-a svaka grupa prezentira prikupljene materijale i informacije u obliku plakata, izlaganja i demonstracije jedne od igara ili jednog sporta

3. Završna aktivnost:

3.1. Izrada TOP ljestvice 5 najzanimljivijih tradicionalnih sportova i igara za djecu

3.2. Natjecanje dobrovoljaca u tradicionalnom sportu ili igri koji je prvi na TOP 5 ljestvici

4. Vrjednovanje:

Učenici analiziraju smisao, pravila igre i sudionike sportova i igara nekada i danas.

Npr. Nekada je osnovni cilj igara bio opuštanje, druženje i zabava muškaraca nakon napornog rada (klikeranje, bacanje kamena s ramena, povlačenje konopa), demonstriranje snage i izdržljivosti mladića pred djevojkama, okupljanje i druženje djece kroz različite društvene igre (skakanje u vreći, igra skrivača, školica, gumi-gumi), očuvanje i prenošenje narodnih običaja svoga kraja na nove naraštaje.

Danas je kod djece primjetan manjak društvenih igara, a više individualnih (računalne igrice), na prvome je mjestu želja za pobjedom i novčana dobit, a manje želja za druženjem.

Natjecanje u odabranom tradicionalnom sportu može biti organizirano u sklopu sportskog dana škole

2.1. Tema: Arhitektura Baranje (2.)

Trajanje: 2 x 90 min
Cilj: razvijati kod učenika zanimanje za starine zavičaja i potrebu za zaštitom baštine

Zadaće: proučiti tipove naselja, načine gradnje, materijale i način stanovanja u kućama na području Baranje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće
Ključni pojmovi: arhitektura, tipovi naselja u Baranji, tipovi kuća (zabatne, ulične, na ključ, na četiri vode), kultura stanovanja

Aktivnosti učenika: istraživanje na terenu i pomoću literature, fotografiranje, obrada materijala, izrada panoa
Aktivnosti učutelja: pripremanje materijala, suradnja pri obradi sakupljenog materijala i izradi panoa
Oblici rada: pojedinačni, grupni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Ja mogu - mi možemo. S učenicima se provodi uvodna aktivnost povezana s osobnim sklonostima i zanimanju za predloženu temu. Mogu se pripremiti (djelomično) prazne kartice na koje se ispisuju zadatci, a učenici razgovaraju tko može preuzeti koji zadatak.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Proučavanje literature, terenski rad, dokumentiranje – rad prema dogovorenom rasporedu (proučavaju se tipovi naselja i kuća, razlike između stambenih i gospodarskih objekata, materijali za gradnju, raspored prostorija, kultura stanovanja)
2.2. Izrada panoa – sređivanje prikupljenog materijala i izrada panoa.

3. Završna aktivnost

Postavljanje panoa

4. Vrjednovanje

Razgovor pomoću kartica iz uvodne aktivnosti o kvaliteti obavljanja zadatka svakog pojedinačno te zajedničkog rezultata. Bilježenje prijedloga o mogućim poboljšanjima u budućem radu.

3.1. Tema: Poznate osobe zavičaja
(2.)

Trajanje: 45 minuta
Cilj: istražiti koje su poznate osobe iz zavičaja te naučiti o njihovim djelima i zaslugama

Zadaće: prikupiti i analizirati podatke o poznatim osobama iz zavičaja, prepoznati značenje poznatih osoba za zavičaj

Ključni pojmovi: poznate osobe, zavičaj, djela, povijest
Aktivnosti učenika: prikupljanje i analiziranje podataka, crtanje, pisanje, prezentacija, sudjelovanje u diskusiji
Aktivnosti učitelja: pripremanje zadataka, vođenje diskusije
Oblici rada: pojedinačni, plenarni, frontalni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

S učenicima se vodi razgovor o institucijama koje se nalaze u gradu te po kome su dobile naziv (škole, ulice, muzeji, galerije i dr.). Nakon toga, razgovara se o tome tko su te osobe, koje su njihove zasluge i zbog čega su određene institucije nazvane po njima.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Vodi se razgovor o tome koje su navedene osobe podrijetlom iz ovog kraja, a koje su iz ostalih dijelova Hrvatske ili Europe.
2.2.Učenici razmjenom ideja dolaze do još imena osoba koje su podrijetlom iz zavičaja, a nisu tako poznate (glazbenici, sportaši, umjetnici i dr.). Razgovara se tko su i po čemu su te osobe poznate.

3. Završna aktivnost

Svaki učenik (ili u paru) dobiva zadatak detaljnije istražiti podatke o jednoj poznatoj osobi o kojoj se razgovaralo na ovom satu. Podatci će biti analizirani na sljedećem satu.

4. Vrjednovanje

Svatko u jednoj rečenici kaže što misli koliki je njegov osobni doprinos današnjem satu.

3.2. Tema: Vodič o značajnim osobama zavičaja (2.)

Trajanje: 90 minuta
Ciljevi: izraditi vodič o poznatim osobama zavičaja

Zadaće: prikupiti i istražiti podatke o poznatim osobama iz zavičaja, izraditi vodič o njima

Ključni pojmovi: poznate osobe, zavičaj, djela, povijest
Aktivnosti učenika: prikupljanje i analiziranje podataka, prezentacija, izrada vodiča
Aktivnosti učitelja: pripremanje zadataka, pomoć u izradi vodiča
Oblici rada: pojedinačni, grupni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Učenici razvrstavaju poznate osobe koje su podrijetlom iz zavičaja (povijesne ličnosti, umjetnici, sportaši, glazbenici).

2. Središnje aktivnosti

2.1. Prikupljanje podataka. Učenici se dijele po grupama te za svaku grupu poznatih osoba zapisuju podatke koje su o njima doznali. Kreću se od postaje do postaje te dopunjuju podatke koje su zapisale prethodne skupine.

2.2. Analiza podataka. Nakon zapisivanja, čitaju se podatci o osobama te se razgovara o njima.

2.3. Izrada vodiča. Svaka grupa učenika dobije jednu grupu poznatih osoba, a zadatak je sistematizirati podatke na jednom mjestu te tako izraditi „stranicu vodiča". Može se pripremiti stranica za svaku osobu ili za cijelu grupu osoba, ovisno o broju značajnih osoba ili o broju učenika.

Patuljak: Ukoliko nema puno poznatih i zaslužnih građana, može se istraživati samo jedna ili dvije osobe.

3. Završna aktivnost

Svaki učenik/učenica kaže po čemu bi on/ona voljeli biti značajne osobe u svome zavičaju i što su spremni u to uložiti.

4. Vrjednovanje

Kada je vodič završen izlaže se u školskoj knjižnici te je dostupan i drugim učenicima koji mogu u „knjigu dojmova" napisati svoje komentare i prijedloge.

4.1. Tema: Jezik zavičaja
(2.)

Trajanje: 2 x 90 min
Cilj: istraživačkim radom prikupiti karakteristične riječi i izraze koji se koriste u jeziku zavičaja

Zadaće: uočiti posebnost jezika zavičaja, znati objasniti značenje jezika zavičaja kao obilježja nekog geografskog kraja

Ključni pojmovi: jezik zavičaja, intervju
Aktivnosti učenika: razgovarati s ukućanima, susjedima, posebice starijim osobama; istraživati, fotografirati i snimati
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad (pribor za pisanje i crtanje, fotoaparat, diktafon), voditi aktivnosti
Oblici rada: mini projekt (rad u paru, individualni rad)

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Učitelj pojašnjava učenicima način rada tijekom istraživanja na terenu. Dijele se zadatci parovima.

2. Središnje aktivnosti

Učenici na terenu rade istraživanje, intervjuiranje, fotografiranje i snimanje tijekom razgovora s ukućanima, susjedima i rodbinom o izrazima u jeziku zavičaja.

3. Završna aktivnost

Prikupljeni se podatci analiziraju, ustustavljuju se pojmovi koji će biti dopisani na popis riječi jezika zavičaja.

4. Vrjednovanje:

Svaki učenik/ica pomoću triju riječi izrazi kako se osjećao/la tijekom terenskog istraživanja.

4.1. Tema: „Rječnik zavičaja"
(2.)

Trajanje: 90 min
Cilj: temeljem prikupljenih podataka izraditi „Rječnik zavičaja".

Zadaće: usustaviti prikupljene podatke; izraditi „Rječnik zavičaja" koji će poslužiti kao završna aktivnost

Ključni pojmovi: rječnik, arhaizmi, turcizmi, germanizmi, hungarizmi, tradicija, običaji
Aktivnosti učenika: analizirati i usustaviti postignute podatke, izraditi rječnik
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad (pribor za pisanje i crtanje, fotoaparat), vođenje aktivnosti tijekom radionice
Oblici rada: radionički (rad u paru, rad u skupini, individualni rad)

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Učenici sjede u krugu, a u sredini se nalaze crteži (ili predmeti) od kojih svatko izabere jedan i kaže sve nazive koji se za njega koriste u zavičaju. Ostali učenici mogu dopuniti.

2. Središnje aktivnosti

Učenici usustavljuju podatke prikupljene terenskim radom, raspravljaju, uspoređuju podatke i izrađuju „Rječnik zavičaja".

3. Završna aktivnost

Učenici ilustriraju pojedine riječi u „Rječniku". Svaki učenik izgovori jednu rečenicu na kraju - Kako su se osjećali radeći na ovom zadatku?

4. Vrjednovanje:

Učitelj/učiteljica pokazuje učenicima (nove) pojmove na karticama, a oni bilježe za koliko pojmova znaju značenje, a koje još trebaju usvojiti.

4.3. Tema: Narodne izreke i poslovice zavičaja" (2.)

Trajanje: 120 min
Cilj: istraživačkim radom prikupiti narodne izreke i poslovice zavičaja

Zadaće: uočiti posebnost narodnih izreka i poslovica zavičaja, znati objasniti značenje narodnih izreka i poslovica zavičaja kao obilježja nekog geografskog kraja

Ključni pojmovi: izreke, poslovice, zagonetke
Aktivnosti učenika: istraživati, analizirati, razgovarati, intervjuirati, fotografirati i snimati, izraditi popise narodnih izreka i poslovica te riječi osobitih za lokalni zavičaj u pisanom obliku, izraditi plakate
Aktivnosti učitelja: pripremiti materijal za rad (pribor za pisanje i crtanje, fotoaparat), usmjeravati aktivnosti
Oblici rada: mini projekt (rad u paru i individualni rad)

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Učitelj objašnjava učenicima način rada tijekom istraživanja na terenu. Dijele se zadaci parovima.

2. Središnje aktivnosti

Učenici na terenu rade istraživanje, intervjuiranje, fotografiranje (npr. starih razglednica ili drugih dokumenata na kojima su zapisane poslovice ili izreke) i snimanje tijekom razgovora s ukućanima, susjedima i rodbinom i prikupljanja narodnih izreka i poslovica zavičaja.

3. Završna aktivnost

Prikupljene se izreke i poslovice analiziraju, sistematiziraju i pripremaju za izradu popisa narodnih izreka i poslovica zavičaja te izradu plakata i zbirki.

4. Vrjednovanje

Učenici u suradnji s učiteljem biraju najuspješnijeg sakupljača i izvoditelja (interpretatora) narodnih izreka i poslovica.

5.1. Tema: Stanovništvo Baranje
(3.)

Trajanje: 90 min
Cilj sata: steći znanja o podrijetlu i nacionalnom sastavu te migracijama stanovništva Baranje.

Zadaće: spoznati pripadnost stanovnika Baranje velikim skupinama naroda, razlikovati tko su starosjedioci, a tko u migracijama doseljeni narodi, saznati koje nacionalne manjine žive u Baranji, istražiti prostorno-nacionalnu strukturu Baranje, razvijati zanimanje, ali i osjećaj uvažavanja prema različitostima

Ključni pojmovi: zavičaj, migracije, stanovništvo, nacionalna manjina, indoeuropska i altajska skupina naroda
Aktivnosti učenika: istraživanje, rad na tekstu, izrada grafikona, vođenje intervjua, fotografiranje
Aktivnosti učitelja: pripremanje tekstova, naputaka za izradu grafikona, materijala za izložbene panoe
Oblici rada: individualni i grupni rad

Tijek aktivnosti:

Dobro je izabrati predmete koje učenici prepoznaju i znaju im „domaće" nazive, npr. novčanik, češalj, ubrus, cipela i sl.

1. Uvodna aktivnost

Učenici sjede u krugu, a u sredini se nalaze različiti predmeti od kojih svatko izabere jedan i kaže na što ga podsjeća, tj. zašto je izabrao/la baš taj predmet.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Rad pomoću teksta. Učenici se podijele u tri grupe i traže podatke u dostupnim člancima:
1. grupa: Prostorni raspored stanovništva Baranje (prije i nakon II. svj. rata)
2. grupa: Proces naseljavanja Baranje
3. grupa: Autohtono stanovništvo Baranje

2.2. Izrada plakata i izlaganje grupa – svaka grupa izlaže svoja saznanja

i dogovara se o izradi zajedničkoga panoa u školskom prikladnom školskom prostoru.

3. Završna aktivnost

Igra: Tko se doselio? Svi učenici sjede na svojim stolcima u krugu i kažu naziv jednog naroda (može bilo koji). Jedan je učenik u sredini (bez stolca) i kaže: Danas su se u naše mjesto doselili: nabroji nekoliko naroda i pljesne rukama. Svi koji su prozvani moraju brzo zamijeniti mjesto s nekim (ne smiju se zamijeniti s prvim susjedom), a ovaj iz sredine kruga pokušava zauzeti neko slobodno mjesto. U krug ulazi onaj tko je ostao bez stolca i igra se ponavlja.

4. Vrjednovanje

Na zajedničkoj skali (nacrtanoj na velikom papiru) svaki učenik nacrta osobni znak na odgovarajuće mjesto s obzirom na to kako se osjeća na današnjoj radionici.

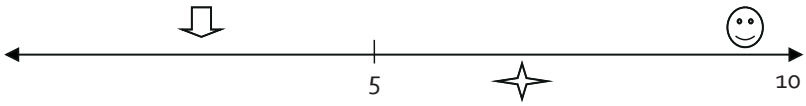

6.1. Tema: Povijest i mitologija zavičaja (3.)

Trajanje: 4 do 5 sati
Cilj sata: usvojiti znanje o povijesnom razvoju naselja (podrijetlo naziva mjesta) te mitovima i legendama vezanim uz taj povijesni razvoj, razvijati sposobnost rada u timu, vještinu istraživanja i prezentiranja

Zadaće: istražiti odakle potječe naziv naselja (sela ili grada) i iz kojeg vremena datira; istražiti tko su bili prvi stanovnici, vladari; saznati priče o mitskim bićima ili pojavama te koji je bio njihov utjecaj na stanovništvo naselja; ilustrirati/nacrtati pojedina mitska bića; pripremiti prezentaciju, izlagati prikupljene podatke; organizirati kviz i igru asocijacija.

Ključni pojmovi: naselje, povijesni razvoj, mit, usmena predaja, stanovništvo

Patuljak: Učitelj/ica naglašava kako se mitovi temelje na usmenoj predaji i prenose „s koljena na koljeno" te kako nema znanstvenih niti povijesnih dokaza o istinitosti takve priče.

Aktivnosti učenika: intervjuirati i razgovarati s mještanima, djedovima i bakama, svećenikom, učiteljem povijesti, proučavati postojeću literaturu o povijesnom razvoju naselja, izraditi plakat, demonstrrirati, sudjelovati u igri
Aktivnosti učitelja: podijeliti učenike u skupine, pripremiti zadatke i organizirati rad u skupinama, usmjeravati učenike tijekom istraživačkog rada
Oblici rada: mini projekt, timski rad, rad u skupinama

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

1.1. Pričanje mita ili legende. Učitelj/ica priča učenicima mit ili legendu po vlastitom izboru (npr. Legenda o nastanku Plitvičkih jezera) – Prilog 1.

1.2. Razgovor. Učitelj/ica razgovora s učenicima o tome što je to mit i znaju li učenici neki mit vezan uz njihovo naselje.

1.3. Dogovor o radu. - Učitelj/ica objašnjava učenicima kako će u sljedećih tjedan dana istraživati povijesni razvoj svoga naselja, podrijetlo

naziva naselja, te mitske priče u svom naselju. Učenike se podijeli u 2 tima, imenuju se vođe timova i svakom se dodjeljuje tema za istraživanje.

Tim A – Kratki pregled povijesnog razvoja naselja (prvi stanovnici, vladari, društveni ustroj, podrijetlo naziva naselja i sl.)
Tim B – Mitska bića i pojave u mom zavičaju (njihov utjecaj na stanovništvo, važnost za naselje, fizički izgled i sl.)

2. Središnje aktivnosti:

Učenici na terenu istražuju, intervjuiraju, razgovaraju s mještanima, djedovima i bakama, svećenikom, učiteljem povijesti. Crtaju mitska bića, fotografiraju važna povijesna obilježja naselja i izrađuju plakat.

3. Završna aktivnost:

U učionici na satu KDBZ-a timovi prezentiraju prikupljene materijale i informacije u obliku plakata ili prezentacije na računalu.

4. Vrjednovanje:

Vođa Tima A vodi kviz prema unaprijed pripremljenim pitanjima, piše brojeve od jedan do 10 na ploču, dijeli ostale učenike u 2 skupine koje naizmjence odabiru jedno od 10 pitanja i dobivaju bod za točan odgovor. Pobjeđuje ona skupina koja prikupi više bodova.
Vođa Tima B vodi igru asocijacija, dijeli učenike u 2 skupine koje naizmjence otvaraju polja i na temelju ponuđenih riječi pogađaju konačni pojam i konačno rješenje.
Razgovor s učenicima o važnosti poznavanja povijesti i mitologije zavičaja za identitet čovjeka.

Prilog 1

Legenda o nastanku Plitvičkih jezera

"Teška sparina morila je mjesecima poljane i gore. Ljudi i životinje, livade i vrtovi čeznuli su za okrepom, blagom kišicom. I sama Crna rijeka, što je prije veselo žuborila, bijaše se osušila. Badava je narod molio i vapio. Nebo se ne htjede smilovati. Nato se ukaže u dolini Crna kraljica sa sjajnom pratnjom. Narod zavapije za pomoć, za vodu, jer će skapati od žeđi. I kraljica se smilovala: uz grmljavinu i bljesak spusti se za tinji čas silna kiša, koja okrijepi ljude i životinje, polja i livade. Kiša je padala, a voda je sve više rasla dok nije stvorila današnja jezera".

Mit o grčkom junaku Ahileju

Kad se Ahilej rodio, majka Tetida ga je htjela učiniti besmrtnim, stoga ga je uronila u rijeku Stiks. No, kako ga je držala za petu prilikom uranjanja, nju je zaboravila smočiti, tako da je upravo ona ostala njegova jedina ranjiva točka. Danas se izraz Ahilova peta koristi kada se želi izraziti nečija slaba ili osjetljiva točka.

7.1. Tema: Poznata umjetnička djela nastala u zavičaju
(3.)

Trajanje: 90 minuta
Cilj: Istražiti i upoznati najpoznatija umjetnička djela zavičaja

Zadaće: razvijati sustavnost u prikupljanju podataka i istraživanju, razvijati vještine diskutiranja i prezentacije

Ključni pojmovi: umjetnosti, vrste umjetnosti, umjetnost zavičaja
Aktivnosti učenika: prikupljati i analizirati podatke o poznatim umjetničkim djelima iz zavičaja, proučiti povijest svog zavičaja
Aktivnosti učitelja: pripremiti zadatke, voditi diskusije, prikupiti literaturu u kojoj su navedena umjetnička djela nastala u zavičaju
Oblici rada: pojedinačni, grupni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Mi umjetnici. Učenici ispunjavaju list Mi umjetnici (prilog) tako da u svaku kućicu zabilježe ime jedne osobe iz grupe. Da bi to učinili, trebaju međusobno razgovarati.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Asocijacije. Na ploču se napiše pojam UMJETNOST, a učenici navode pojmove koji ih asociraju na taj pojam. Na kraju aktivnosti trebale bi biti navedene različite vrste umjetnosti (glazba, slikarstvo, film, arhitektura i dr).

2.2. Umjetnička djela zavičaja. Učenici se pokušavaju dosjetiti umjetničkih djela iz svakog područja umjetnosti, vezanih uz svoj zavičaj (poznatih skulptura, zgrada, slika, pjesama, i dr). Podjela učenika u grupe prema interesu.

2.3. Rad pomoću literature. Učenicima su dostupni razni izvori literature (enciklopedije, časopisi, školski udžbenici, literarni radovi). Traže i istražuju pojmove koje su prethodno naveli i doznaju dodatne podatke o navedenim djelima.

3. Završna aktivnost

Učenici izlažu podatke koje su doznali iz literature te se vodi razgovor o tome

4. Vrjednovanje

Učenici naprave tablicu s tri kolone i zabilježe što su prethodno znali/nisu znali i što ih je iznenadilo.

Prilog

SVIRA GITARU	VOLI GLEDATI FILMOVE	DOBRO SLIKA/CRTA
RADO PJEVA	ŽELI BITI ARHITEKT	VOLI IĆI U KAZALIŠTE
ŽELI BITI GLUMICA/ GLUMAC	ŽELI SVIRATI BUBNJEVE	SVIRA KLAVIR
VOLI KLASIČNU GLAZBU	VOLI MODERNU UMJETNOST	VOLI OBLIKOVATI GLINU

Tekst u kućicama treba prilagoditi uzrastu učenika

7.2. Tema: Narodna umjetnost
(3.)

Trajanje: 90 min
Cilj: Istražiti i upoznati narodnu umjetnost zavičaja

Zadaće: razvijati sustavnost u istraživanju, učiti vještinu vođenja intervjua, praktično primijeniti stečeno znanje

Ključni pojmovi: narodna umjetnost, umjetnost zavičaja, oslikavanje staklenki*
Aktivnosti učenika: usvajanje pojma narodne umjetnosti, oslikavanje stakla
Aktivnosti učitelja: davanje zadataka, vođenje diskusije, istražiti narodnu umjetnost kraja, kontaktirati osobu koja se bavi narodnom umjetnošću
Oblici rada: pojedinačni

Tijek rada:

1. Uvodna aktivnost

Uvodi se pojam narodne umjetnosti te učenici iznose što shvaćaju pod tim pojmom.

2. Središnje aktivnosti

2.1. Izložba uzoraka. Učenici su na prethodnom sastanku dobili zadatak na ovaj sat donijeti primjere narodne umjetnosti (nakit, oslikane boce, stolnjake, slike, pjesme, pleteninu i sl.)

2.2. Razgovor s umjetnikom. Na satu je nazočna osoba koja oslikava staklo u obliku boca ili staklenki. Učenici postavljaju pitanja te se razgovara o tehnikama, motivima, primjenama. Umjetnik/ca pokazuje nekoliko svojih radova učenicima.

2.3. Oslikavanje boca. Učenici dobivaju materijal za rad (staklenke i boje) te im je zadatak oslikati svoju staklenku nekim od čestih motiva koji su prisutni u zavičaju (žito, konji, cvijeće, snaše i bećari)

Patuljak: Autori radionice pozvali su osobu koja oslikava staklo, ali moguće je pozvati nekoga tko se bavi bilo kojom drugom umjetnošću, a koju djeca mogu izvoditi.

3. Završna aktivnost

Na kraju sata učenici izlažu svoje radove i gledaju što su drugi učenici izradili.

4. Vrjednovanje

Izložba radova u školskom holu i moguća prodajna izložba u školi.

4. ORGANIZACIJA REKREATIVNOG DANA

Rekreativni su dani bili namijenjeni učenicima uključenima u rad izvannastavne aktivnosti Kulturna i duhovna baština zavičaja. Cilj je ovih susreta bio razmijeniti iskustava stečena radom u ovoj izvannastavnoj aktivnosti, primjeniti stečena znanja i vještine pri susretu s drugima i novom sredinom, prezentirati uratke koji su nastali kao rezultat rada i istraživanja u školama i životnom okružju. Ovako su izgledala naša druženja tijekom provođenja KDBZ-a u školama:

1. Osijek, kolovoza 2008. – šestodnevno druženje

Ponedjeljak
Radionica: upoznajmo se, KDBZ u mojoj školi
Ponedjeljak – petak
Sudjelovanje u projektu „Zemlja bez granica"
Subota
Završna aktivnost i prezentacija

2. Beli Manastir, ožujka 2009. – jednodnevno druženje

Plan rada:
9.00 – 9.15 okupljanje i priprema za rad
9.15 – 9.30 UVODNA AKTIVNOST – svi
1. JEDAN – JEDAN
2. PODJELA BALONA I PODJELA U 2 GRUPE
SREDIŠNJE AKTIVNOSTI – u 3 radionice
9.30 - 10.30 radionica
10.30 – 11.00 stanka
11.00 – 12.00 radionica
12.00 – 12.15 stanka
12.15 – 13. 15 radionica
13.15 – 13.30 ZAVRŠNA AKTIVNOST – svi
1. JA TAKOĐER
2. BALONI
evaluacija
13.30 – 15.00 druženje

1. RADIONICA O SURADNJI I SUKOBU
2. RADIONICA O SURADNJI I TIMSKOM RADU
3. RADIONICA O STEREOTIPIMA I PREDRASUDAMA

3. Orahovica, kolovoz 2009. – trodnevno druženje
29. kolovoz 2009. (petak)
- druženje
    30. kolovoz 2009.(subota)
    09.30 – 12.30 obilazak Orahovice, Ružica grada, jezera
    15.00 – 18.30 radionice
    31. kolovoz 2009. (nedjelja)
    09.30 – 11.00 radionice
    11.00 – 11.30 stanka za užina
    11.30 – 13.00 radionice

RADIONICE
1. RADIONICA: INTERKULTURALNOST
2. RADIONICA: DISKRIMINACIJA
3. RADIONICA: GRANICA 20
4. RADIONICA: NATJECATELJSKE I GRUPNE IGRE

4. Osijek, svibanj 2010. – jednodnevno druženje
Radionica u Muzeju Slavonije – SVATOVI
- prezentacija djelatnika Muzeja
- prezentacija učenika iz triju škola o rezultatima svojih istraživanja

5. Orahovica, srpanj 2010. – dvodnevno druženje
SRIJEDA:
11.45 dolazak u Orahovicu i razmještaj u sobe do ručka
17.00 radionica
Večernje druženje
ČETVRTAK
9.30 - 12.30 radionice
Radionice:
Prvi dan:
Uvodni dio: Zašto sam ovdje i očekivanja
Središnji dio: KDBZ u mojoj školi
Završni dio: Igra „Dotakni"
Drugi dan
Uvodni dio: Ja sam .... i volim svoj zavičaj jer....
- rad u paru - gradnja mosta
Središnji dio:
- bojenje marama - motivima zavičaja
- izrada mobila - recikliramo CD i čuvamo okoliš
Završni dio:
- KDBZ i što dalje?

PRILOZI

Prilog 1: Kurikulum Kulturne i duhovne baštine zavičaja

Prilog 2: Silabus

PRILOG 1.

Nansen Dijalog Centar
Osijek

OKVIRNI KURIKUL PREDMETA
KULTURNA I DUHOVNA BAŠTINA ZAVIČAJA

Osijek, rujan 2006.

Suradnici u izradi kurikula
Kulturne i duhovne baštine zavičaja

KOORDINACIJSKI TIM
Nansen dijalog centar- Osijek,
Jasenka Pregrad prof. psihologije, psihoterapeut, supervizor
Marijana Mitrović dipl. pedagog
Agencija za odgoj i obrazovanje-podružnica Osijek (Miroslav Klaić, predstojnik, Ružica Pažin – Ilakovac, viša savjetnica).

UREDNICA
Jasenka Pregrad, prof. psihologije, psihoterpeut, supervizor

AUTORI
Klara Bilić Meštrić, dipl. komparatist književnosti i anglistike
Kristina Ferić, prof. povijesti i hrvatskog jezika i književnosti

KONZULTANT
Anđelka Peko, izv. prof., dr. sc.

SURADNICI NA IZRADI KURIKULA
Božena Šustić, dipl. pedagog
Slobodanka Moguš, prof. hrvatskog jezika i književnosti
Miranda Glavaš- Kul, prof. hrvatskog jezika i književnosti
Verica Karliček, nastavnica glazbene kulture
Marinko Uremović, prof. engleskog i njemačkog jezika i književnosti
Jelena Noskov, prof. matematike i fizike
Svetlana Tomić, prof. matematike i fizike
Ana Bačić, prof. biologije i kemije
Ana Vujović, nastavnica biologije i kemije
Mirta Bijuković, prof. povijesti i hrvatskog jezika i književnosti
Novica Gajić, prof. geografije
Sanja Marković, učiteljica razredne nastave
Smiljana Mihajlović, učiteljica razredne nastave
Nada Čačić, učiteljica razredne nastave

RECEZENT
Robert Skenderović, dr. sc.

LEKTURA
Dina Koprolčec, prof. hrv. jezika i književnosti

Sadržaj

1. Uvod 4
Odlike i svrha 4
Vrijednosti 5

2. Ciljevi nastave KDBZ-a 7
Ciljevi i obilježja KDBZ-a 7

2.1. Specifični ciljevi, sadržaji i metode u nastavi KDBZ-a 7

2.1.1. Obrazovni ciljevi 7
Znanja 7
Vještine 8

2.1.2. Odgojni ciljevi 9

2.1.3. Sadržaji 10

2.1.4. Metode i načela njihova odabira 10
Mogući oblici iz općeg kurikula 12

3. Vrednovanje 13

3.1. Vrednovanje 13

3.2. Praćenje i prezentacija 13

4. Literatura 15

1. Uvod

Oslanjajući se na opći kurikul Nove škole, te na osnovu istraživanja provedenog među vukovarskim obiteljima, posebice imajući na umu činjenicu da se 84,8% roditelja na upit o baštini »pozitivno izjašnjava da u školski program budu uključeni nastavni sadržaji u kojima bi učenici učili o kulturi i kulturnim osobitostima i značajkama pripadnika svih naroda koji žive na ovom području.«[1], te uzimajući u obzir cjelokupni kontekst vukovarske regije[2] Nansen dijalog centar predviđa uvođenje novog predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja kao izbornog predmeta od prvog do završnog razreda osnovne škole.
Kurikulum za ovaj predmet oslanja se na opći kurikulum Nove škole te na osnovne ideje Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda za engleski jezik[3] uzimajući u obzir smjernice iz Plana razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010. Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Odlike i svrha

Za razliku od dosadašnjih nacionalnih i manjinskih kurikula gdje se svaka etnička zajednica uglavnom bavi svojim kulturološkim odlikama, ovaj se predmet zasniva na zajedničkom proučavanju kulturne i duhovne baštine svih zajednica koje obitavaju na ovom području. Dakle, kulturna i duhovna baština zavičaja osmišljena je kao dijaloški i suradnički utemeljen predmet u kojem bi učenici različitih etničkih zajednica zajedno proučavali regionalnu baštinu koristeći suvremene metode učenja.

Uvođenje ovakvog predmeta ima višestruku svrhovitost;

- Ovaj bi predmet zasigurno doveo do poboljšanja komunikacije i razumijevanja među različitim zajednicama na ovom području. Dosadašnja iskustva pokazuju da je međunacionalna komunikacija narušena pa okretanje svake etničke zajednice svojoj baštini takvo stanje još više pogoršava. Učeći se od malih nogu poštivanju drugih zajednica u regiji djeca se uče skladnom životu s drugim zajednicama u regiji u kojoj žive, odnosno, djeca učeći skupa uče i živjeti skupa na jedan novi i kvalitetan način.

[1]Više o ovom istraživanju može se naći na službenim internetskim stranicama Nansen dijalog centra iz Osijeka http://www.ndcosijek.hr/nova%20oskola/istrazivanje.html
[2]Ovo regiju specifičnom čini bogatstvo etničkih grupa koje tu obitavaju. Prije rata na ovom je području uz dvije dominantne etničke zajednice – Hrvate i Srbe, živjelo još 27 različitih etničkih skupina.
[3]Nekoliko je razloga referiranju na HNOS za engleski jezik: metodika je engleskog jezika od ranije razvijala kurikularni pristup, u nastavi stranih jezika od prije su već prepoznate i korištene suvremene nastavne metode i suvremeni oblici rada, te, presudno, HNOS za engleski jezik u svojim načelima te pristupu veliku pažnju poklanja interkulturalnim vrijednostima.

- Predmet kulturna i duhovna baština zavičaja omogućuje pomnije bavljenje lokalnom baštinom koja je općenito potisnuta u programu predmeta osnovne škole. Uslijed obimnog prostora koji zauzima svjetska i nacionalna povijest, u povijesti, kao školskom predmetu, nema mjesta za pomnije bavljenje lokalnom, odnosno regionalnom poviješću i kulturom, stoga bi postojanje ovakvog predmeta bilo svrhovito i zajednicama u kojima manjinsko i većinsko stanovništvo žive skladno i koje nisu pretrpjele ratna stradanja.

- Nadalje, kroz kvalitetno zajedničko (interkulturalno) promatranje multikulturalnosti[4] regije ne otvara se samo mogućnost stvaranja novih međuodnosa različitih (podijeljenih) etničkih skupina u zajednici, nego se potiče i razvijanje univerzalnih, ljudskih vrijednosti. Dakle, svrha ovakvog pristupa regionalnoj baštini je stvaranje zrele, odgovorne, kompletne osobe pozitivno orijentirane prema društvu i kulturi koja je okružuje.

- Na listi prioriteta Plana razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010. Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa nalazi se i jačanje regionalnog razvoja. Ovakvim bi se predmetom podigla svijest o potrebama i posebnostima svoje regije te na taj način pomoglo njezinom razvitku.

Vrijednosti

Kulturna i duhovna baština zavičaja, kao predmet uzima u obzir univerzalne vrijednosti koje su navedene u općem kurikulumu Nove škole te u Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu. To su prije svega:

1. dostojanstvo ljudske osobe – prava i dužnosti čovjeka,
2. temeljne slobode,
3. demokracija,
4. blagostanje,
5. mir i neprihvaćanje nasilja kao cilja i sredstva,
6. poštovanje drugih,
7. solidarnost,
8. ravnomjerni razvoj,
9. jednakost mogućnosti,
10. priznavanje etičkih normi,
11. čuvanje okoliša,
12. osobna i društvena odgovornost.

[4]U žargonu nevladinih udruga koje se bave ovom problematikom multikulturalna sredina je ona u kojoj različite etničke zajednice žive jedna pored druge, dok je interkulturalnost označitelj za zajednice koje su u stalnoj interakciji jedna s drugom.

Osim navedenih univerzalnih vrijednosti, vrijednost zajednice kao polazne točke u izradi kurikuluma pruža mnogo odrednica za predmet Kulturna i duhovna baština zavičaja. Vrijednosti neke zajednice reflektiraju odnos čovjeka prema sebi samome, prema drugim ljudima, poslu, društvu, religiji, kulturi i prirodi, a u ovoj je regiji riječ o multiukulturalnoj/interkulturalnoj zajednici, stoga se pruža čitav raspon sadržaja za proučavanje.
Mnoge vrijednosti u regiji su zajedničke, ali neke su specifične za pojedine zajednice koje žive na ovom prostoru. U Vukovaru je mnogo zajedničkih vrijednosti uslijed ratnih razaranja narušeno pa se ovakvim predmetom vodi računa o ponovnoj gradnji narušenih vrijednosti: povjerenja, tolerancije, prihvaćanja i poštivanja drugog i drugačijeg, te otvorenosti prema vjerskim, kulturnim i inim različitostima. U regijama u kojima odnosi među različitim etničkim zajednicama nisu narušeni, ovakvim se predmetom njeguju te vrijednosti. Ključno je da zajednice u regiji prepoznaju i poštuju kulturnu baštinu drugih zajednica kao njihovu, ali i kao zajedničku vrijednost.
Govoreći, pak, o kulturnim vrijednostima, djeca su bez obzira na nacionalnu pripadnost sklona nekim univerzalnim vrijednostima koje dopiru iz dominantne popularne kulture. Ako promatramo ovaj fenomen kao prednost, opet nam se pruža velik izvor referenci za proučavanje regionalnih kultura. Uzmimo samo primjer Harrya Pottera s univerzalnim vrijednostima koje ono propagira (prijateljstvo, dobrota, rad, vrijednost...) i brojne načine na koje se to među djecom omiljeno djelo može povezati s religijama i mitovima vukovarskog kraja, te poslužiti kao spona za njihovu usporedbu.

2. Ciljevi nastave KDBZ-a

Priroda ovog predmeta upućuje na prožimanje odgojnih, materijalnih i funkcionalnih ciljeva.

Ciljevi i obilježja KDBZ-a:

- promicanje razumijevanja i poštivanja drugih i drugačijih (tolerancija i poštivanje različitosti – dobne, rodne, jezične, vjerske, svjetonazorske, nacionalne, socijalne);
- promicanje ljubavi i ponosa prema zavičaju i domovini;
- njegovanje, čuvanje i promicanje kulturne baštine kao dijela nacionalnog i kulturnog identiteta, te osvješćivanje vrijednosti kulturne baštine u globalizacijskim procesima;
- poznavanje vlastitih korijena i tradicije te poznavanje i poštivanje drugih kultura i duhovnih vrijednosti različitih civilizacija (kao potrebna protuteža globalizaciji).

2.1 Specifični ciljevi, sadržaji i metode u nastavi KDBZ-a

Na osnovu navedenih općih ciljeva i obilježja razvidni su sljedeći obrazovni i odgojni ciljevi:

2.1.1 Obrazovni ciljevi

Znanja

1. Upoznavanje kulture svog zavičaja
2. Upoznavanje regionalnih odlika svog zavičaja
3. Upoznavanje povijesnih tekovina svog zavičaja
4. Upoznavanje geografskih odlika svog zavičaja

Kako je riječ o predmetu kulturna i duhovna baština zavičaja, ciljevi vezani uz povijesne i geografske odlike ne odnose se na opća znanja koja učenici već primaju kroz predmete povijesti i geografije, iako će se ta znanja zasigurno moći iskoristiti u ovom predmetu koji će višestruko korelirati s njima i u horizontalnom i u vertikalnom smjeru. Naime, kroz ovaj bi se predmet učenici imali priliku više baviti lokalnom poviješću i lokalnom geografijom nego što je to propisano planom i programom tih dvaju predmeta. Razlikuje se i sam način na koji će se djeca baviti povijesnom i kulturološkom građom. Kako će se detaljnije vidjeti iz poglavlja Metode, kod KDBZ-a naglasak je na aktivnom sudjelovanju učenika gdje učenici sami otkrivaju svoju baštinu kroz samostalan i neposredan kontakt s kulturnom i duhovnom baštinom (od žitelja zavičaja do institucija koje brinu o njenom očuvanju), te promišljanjem značaja i utjecaja iste baštine na svakodnevni i suvremeni život i vrijednosti.

Vještine[5]

- komunikacijske kompetencije
- sociokulturne kompetencije
- interkulturalne kompetencije
- medijske kompetencije
- razvijanje kritičkog stava kod učenika
- aktivno sudjelovanje učenika u procesu nastave

1. Razvijanje pravilne komunikacije osnova je svakog dijaloga te stoga polazna točka ovog predmeta. Pri ovome se ne misli samo na osnovnu uljuđenost kod razgovora nego na različite vrste iskaza. Budući da će često biti riječi o različitim vrstama usporedbi, koje ponekad mogu biti vrlo osjetljive, jako je bitno naučiti djecu kako će što reći. Sukladno tome, težit će se savladavanju vještine aktivnog slušanja, uvažavanja tuđeg mišljenja te razvijanja empatije.

[5]Ovi su ciljevi preuzeti iz HNOS-a (Hrvatskog nacionalnog i obrazovnog standarda) za engleski jezik te prilagođeni predmetu KDBZ-u.

2. Za pravilno funkcioniranje u međuetničkoj zajednici glavni je preduvjet pravilno funkcioniranje u bilo kakvoj zajednici. Razvijanje prijateljski i pozitivno orijentiranih osoba jedan je od glavnih ciljeva ovog predmeta. Izgradnja samopouzdanja u djece, orijentiranost na druge u vidu spremnosti i želje za suradnjom i sudjelovanjem u timskom radu sposobnosti su čijem će se razvijanju težiti u ovom predmetu.

3. Pitanje interkulturalnih kompetencija ključno je za ovaj predmet. Uz upoznavanje vlastite kulture i običaja, jednako je bitno buditi znatiželju i pozitivan stav prema običajima i baštini drugih zajednica u ovoj regiji. U uvodu smo objasnili značaj ovakvog pristupa.

4. Mediji su sastavni dio u odrastanju učenika te je stoga izrazito važna njihova primjena u nastavi. Mediji mogu biti i predmet i sredstvo nastave. Oni su danas nerazdvojni dio kulturne baštine. U okviru predmeta KDBZ-a oni su neiscrpan izvor sadržaja i metoda, te je stoga izrazito bitno razvijati medijsku kompetenciju učenika.

5. Razvijanje kritičkog stava kod učenika kako bi postali odgovorni građani, nositelji demokratskog društva, također je jedan od ciljeva ovog predmeta. Za razliku od povijesti kao školskog predmeta u kojem se učenike podučava razvijanju kritičkog stava prema povijesti, kulturna i duhovna baština zavičaja proširuje razvijanje kritičkog stava ne samo prema povijesti, već i prema sadašnjosti, odnosno društvu i kulturi koja ih okružuje, to jest znanjima koja će prikupljati. Uz to, neposredan i osoban kontakt i upoznavanje kulturne i duhovne baštine i drugih skupina omogućava kritički stav prema postojećim nacionalnim i drugim predrasudama koje postoje u lokalnoj zajednici.

6. Ovaj će predmet težiti razvijanju učenikove aktivnosti. Poticat će se učenike na samostalni ili grupni rad, u kojem će učenici sami postavljati pitanja i tražiti odgovore, biti kreativni, a ne, kako je bila tradicija, pasivno čekati da im ih netko drugi ponudi. Isto tako, učenici će biti upućeni na svrhovitost učenja, a ne na puko nizanje informacija. Dakle, naglasak će biti na samostalnom traženju informacija, svrhovitosti učenja, kritičkom razmišljanju i razvijanju kreativnosti u djece u maniri istraživačke i projektne nastave.

2.1.2 Odgojni ciljevi

- Razvijanje pozitivnog stava prema svom zavičaju
- Razvijanje pozitivnog stava prema stanovnicima zavičaja
- Razvijanje zainteresiranosti i pozitivnog stava prema vlastitoj kulturi i običajima
- Razvijanje zainteresiranosti i otvorenosti prema drugim kulturama i običajima

- Razvijanje tolerancije i poštivanja prema drugom i drugačijem

Razvijanje pozitivnih stavova kod učenika, posebno prema svom zavičaju i svim žiteljima tog zavičaja, te poštivanje vlastitih i tuđih kultura i običaja glavna je zadaća ovog predmeta.

2.1.3 Sadržaji

- povijest i mitologija zavičaja,
- migracije,
- obrada zemlje i specifični proizvodi,
- razvoj privrede i zanata,
- vjerska obilježja, blagdani i običaji blagovanja,
- narodni običaji,
- odnosi među ljudima koji su došli iz različitih krajeva,
- razvoj arhitekture,
- folklor i glazba,
- književnost,
- likovna umjetnost i rukotvorine, narodne nošnje,
- stari sportovi,
- dječje igre i igre odraslih
- razvoj medija komuniciranja: jezika na području zavičaja, pismenosti i vrste pisama, načina prenošenja poruka i javnog oglašavanja, prometa,
- drugi sadržaji za koje bi učenici i roditelji iskazali interes...

2.1.4 Metode i načela njihova odabira

Odabir metoda je od izrazite važnosti za predmet KDBZ-e. Uspješnost ostvarivanja ciljeva najviše počiva na pravilnoj i primjerenoj uporabi metoda.

1. Osnovno i distinktivno obilježje ovog predmeta je da djeca različitih nacionalnosti skupa proučavaju regionalnu baštinu. Na početku smo kurikuluma detaljnije naveli svrhovitost ovakvog pristupa.

2. Učenici i njihovi interesi imaju središnju ulogu u nastavi kulturne i duhovne baštine zavičaja. Zajednica i regija u kojoj odrastaju bitno određuju njihov identitet, stoga su sami učenici glavni izvor sadržaja za ovaj predmet. Prema tome, s učenicima se može konzultirati o biranju sadržaja, medija, zadataka, dakle o predmetu i načinima rada. Naglasak je na samostalnosti učenika i upućenosti na učenike.

3. Nastavnicima se rad znatno olakšava ako polaze od onoga što učenici već znaju, dakle, ako slijede didaktičko načelo od poznatoga prema nepoznatom. Iskustvo i već stečeno znanje učenika najbolji su temelji

za nadogradnju novih znanja. Na primjer, kod proučavanja nekih zanimljivosti iz lokalne povijesti puno će se više postići ako se mozaik počne slagati od komadića (ili komada) znanja koje učenici već sigurno posjeduju o toj temi. Kako je riječ o kulturnoj i duhovnoj baštini sadržaji u pitanju često mogu biti nešto o čemu će učenici sami najviše i moći kazati (npr. različiti običaji, svetkovine...).

4. Kako je baština naziv za brojne pojave iz različitih područja, ovaj će predmet predavati tim nastavnika, čiji će profil ovisiti o odabranoj temi, u suradnji s učenicima i roditeljima. Uloga nastavnika različita je od one u tradicionalnoj nastavi. Nastavnici više nisu u središtu nastavne komunikacije. Oni nastupaju kao voditelji, facilitatori, savjetnici i pomagači. Pravilnim i pažljivim odabirom metoda razvijaju kritičko mišljenje i potiču samostalnost. Kako bi se postigla ovakva radna atmosfera bitna je pozitivna orijentacija. Vrlo je važno prepoznati i pohvaliti trud učenika. Greške u ovom predmetu mogu se najviše iskazivati kroz nesudjelovanje u radu. Ako primijetimo da neki učenik ne pokazuje volju za radom bitno je preispitati njegove/njene motive te ga/nju pozitivno stimulirati na rad.

5. Uloga roditelja također je izrazito bitna kod uvođenja ovog predmeta. Obitelj je mjesto gdje počinje proučavanje kulturne i duhovne baštine (o većini će običaja djeca najbolje saznati od svojih roditelja, baka i djedova), a suradnja roditelja međusobno i sa školom jedan je od načina kojima se vrlo zorno provode neki od gore navedenih ciljeva.
6. S obzirom da je riječ o komparativnom pristupu multikulturalnoj zajednici čiji su odnosi još uvijek bolni i neriješeni, izrazito je bitno stvoriti pozitivnu radnu okolinu. Niti jedan od ciljeva nije moguće postići ako uvjeti ne omogućuju rad bez straha i napetosti. Bitno je da učenicima bude ugodno sudjelovati u radu.

7. Raznolikost nastavnih sadržaja, aktivnosti, oblika rada i medija doprinijet će kako motivaciji učenika, tako i ugodi pri učenju. Budući da je ovaj predmet zamišljen kao izborni predmet, otvorenog plana i programa, gotovo su svi suvremeni oblici rada iskoristivi.

Mogući oblici iz općeg kurikuluma

1. projektna nastava, projekti škole i razreda ili grupe zainteresiranih i terenska nastava,

2. istraživanje, proučavanje literature ili lokalnih povijesnih izvora, priča, knjiga, pjesama, muzejskih predmeta, autentičnih predmeta u vlasništvu ljudi u mjestu i okolici...,

3. intervjuiranje starijih stanovnika (baka, djedova, starih učitelja, svećenika...),

4. ekskurzije i putovanja u razna mjesta u zavičaju, posjete kulturno-povijesnim sadržajima, prirodnim znamenitostima, nalazištima povijesne i kulturne baštine, crkvama, vjerskim spomenicima, grobljima i dr.,

5. predstave, igrokazi, dramatizacije, igre, «sajmišta»,

6. drugi oblici rada zavisno od ciljeva i sadržaja koji se obrađuju.

- Budući da su otvorenost i fleksibilnost među osnovnim načelima Nove škole, i ovaj je predmet zamišljen otvoreno kako u horizontalnom tako i u vertikalnom smislu. Naime, kako će većinom biti riječ o projektnoj, terenskoj ili istraživačkoj nastavi (ideja je da se obrade dvije ili tri teme godišnje), učenici različitih razreda (npr. 5. i 6.) moći će skupa sudjelovati na istom projektu. Isto tako, moguće su korelacije s drugim predmetima u svim smjerovima. Učenici će mlađe dobi sukladno tome biti upućeni na neke jednostavnije zadatke, dok će oni starije dobi svoje sposobnosti razvijati baveći se kompleksnijim zadacima.

- S obzirom na sve navedene ciljeve bitno je i uključivanje lokalne zajednice. Uključivanje se može realizirati posredno ili neposredno. Posredno, na način da se održavaju javne prezentacije učeničkih projekata[6], a neposredno da članovi lokalne zajednice aktivno sudjeluju u projektima koje će osmisliti djeca (npr. obnova starog dvorca, očuvanje okoliša – čišćenje određenog dijela grada koji je bitan dio baštine, pomoć stručnjaka (povjesničara, političara i sl.) iz lokalne zajednice na određenim projektima).

- Kao što smo već spomenuli mediji imaju značajnu ulogu u ovom predmetu. Učenici za svoja istraživanja mogu koristiti Internet, kao najveću i najdostupniju bazu podataka, ali mogu i prezentirati svoje radove putem Interneta[7]. Osim Interneta, novine, televizija i radio također se mogu iskoristiti u radu za kulturnu i duhovnu baštinu zavičaja, posebno kada je riječ o projektima koji se realiziraju u suradnji s lokalnom zajednicom.

[6]O prezentaciji će učeničkih radova biti više riječi u zasebnom dijelu Praćenje i prezentacija
[7]Isto kao gore.

3. Vrednovanje

3.1 Vrednovanje

U svojim ciljevima KDBZ-e ravnopravno tretira odgojne kao i obrazovne ciljeve. Kao rezultat toga, vrednovanje je složenije nego kod većine drugih predmeta gdje se prednost često daje obrazovnim ciljevima. Pri ocjenjivanju, osim saznanja o lokalnoj baštini, izrazito je bitno voditi brigu o uključenosti u rad, o stupnju samostalnosti i odnosu učenika prema kolegama s kojima je radio.
Na kraju, bitno je istaknuti načelo pozitivne orijentacije – orijentirati se na ono što učenik zna i isticati ono što je pozitivno, a ne tražiti ono što ne zna i kažnjavati negativno – ali svakako ukazati na propuste na adekvatan način. Najbolje je postići kod učenika da oni sami prepoznaju što su dobro učinili, a što ne – dakle, težiti razvijanju sposobnosti samoprocjene. Nastavnik će znati da je uspio ukoliko učenik pokazuje iskrenu zainteresiranost i, u skladu s vlastitim sposobnostima, razumijevanje kulturne i duhovne baštine drugih (etničkih) skupina u vukovarskoj regiji.

3.2 Praćenje i prezentacija

Kako se radi o novom predmetu za koji ne postoje određeni, propisani udžbenici smatramo kako bi kroz rad u nekom dogovorenom vremenskom razdoblju praćenjem i evaluacijom te skupljanjem materijala mogao nastati priručnik za podučavanje kulturne i duhovne baštine zavičaja.

Nastavnici mogu bilježiti svoja iskustva, odnosno načine na koje su se bavili pojedinim temama. Na kraju svakog projekta tim nastavnika, roditelja i učenika može zajednički procijeniti uspješnost projekta te napraviti evaluaciju detaljno se baveći prednostima i nedostacima primijenjenih metoda i oblika rada.

Učenici mogu puno doprinijeti na ovom polju prezentacijom svojih radova. Koristeći Internet u vidu internetske stranice o svom radu učenici mogu neprestano osvještavati društvo o projektima u tijeku, ali na taj način i sami stječu uvid u svoj rad što može imati dalekosežne pozitivne posljedice. Jednako tako, prezentacija projekata može biti u regionalnim novinama, televiziji ili na regionalnom radiju, kao i scenski nastupi u mjestima lokalne zajednice, izložbe i sajamske manifestacije. Na ovaj se način uključuje i lokalna zajednica što je, kao što smo već spomenuli, jedna od bitnih metoda pristupu regionalnoj baštini.

Nastavničkim bilješkama, skupnim osvrtima i prezentacijskim radovima učenika stvara se budući materijal za predmet kulturna i duhovna baština. Na osnovu svih materijala planiramo izdavanje priručnika za ovaj predmet koji bi pomogao nastavnicima i učenicima drugih škola i regija ukoliko bi

prepoznale značaj ovog predmeta za svoju zajednicu te ga htjele i same provesti, no ovaj bi priručnik ujedno bio od pomoći budućim generacijama učenika i nastavnika Nove škole.

4. Literatura

Hrvatski nacionalni obrazovni standard, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

http://www.ndcosijek.hr/nova skola

Uvod u didaktiku hrvatskog jezika, A. Pintarić i A.Peko, Sveučilište J.J.Strossmayera, Osijek, 1999

RECENZIJA KURIKULUMA PREDMETA „KULTURNA I DUHOVNA BAŠTINA ZAVIČAJA"

Recenzent: dr. sc. Robert Skenderović, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, Zagreb

Podaci o recenziranom djelu:

Autorica:
Klara Bilić Meštrić, dipl. komparatist književnosti i anglistike
Kristina Ferić, prof. povijesti i hrvatskog jezika

Naslov rada:
„Okvirni kurikulum za predmet Kulturna i duhovna baština zavičaja" (Nova škola - Nansen dijalog centar), Osijek, rujan 2006.

Broj stranica: 15

Datum recenzije: 5. listopada 2006. dr. sc. Robert Skenderović

Pregled sadržaja

Sadržaj kurikuluma je podijeljen na šest poglavlja. U „Uvodu" se objašnjava potreba uvođenja novog predmeta o zavičajnoj baštini koja je na temelju istraživanja Nansen dijalog centra utvrđena u osnovnim školama na području vukovarske regije. Provedba kurikuluma temelji se na propisanim mogućnostima koje daje Hrvatski nacionalni obrazovni standard (u nastavku HNOS).[8] Naglašava se da se kurikulum predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja (u nastavku KDBZ) oslanja na opći kurikulum Nove škole, osnovne ideje HNOS-a i na smjernice iz Plana razvoja sustava obrazovanja 2005.-2010. Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH. U poglavlju „Odlike i svrha" ističe se da se kurikulum ovog predmeta razlikuje od ostalih predmeta jer se ne usredotočuje na kulturnu i duhovnu baštinu jedne etničke zajednice, nego naprotiv, na baštine svih etničkih zajednica s područja vukovarske regije, što omogućava poboljšanje komunikacije i razumijevanje pripadnika različitih etničkih zajednica. Naglašava se da je svrha takvog pristupa stvaranje zrele, odgovorne, kompletne osobe pozitivno orijentirane prema društvu i kulturi koja je okružuje. U poglavlju „Vrijednosti" ističe se da se kroz predmet KDBZ učenike poučava univerzalnim vrijednostima, kao što su dostojanstvo ljudske osobe i neprihvaćanje nasilja kao cilja i sredstva, ali i specifične kulturne vrijednosti svih zajednica koje žive na vukovarskom području. U poglavlju „Ciljevi nastave KDBZ" navodi se da priroda predmeta KDBZ upućuje na prožimanje odgojnih i obrazovnih ciljeve, koji se nadovezuju na ciljeve i obilježje kurikuluma Nove škole u čijoj je osnovi promicanje razumijevanja i poštivanja dobne, rodne, jezične, vjerske, svjetonazorske, socijalne i nacionalne raznolikosti. Poglavlje „Specifični ciljevi, sadržaji i metode u nastavi KDBZ-a" sadrži pojedinačne odgojne i obrazovne ciljeve, pri čemu treba naglasiti da su znanja i vještine, kao dijelovi obrazovnih ciljeva, usmjereni na kulturološke običaje, regionalne odlike, povijesne tekovine i geografske posebnosti zavičaja. U skladu s navedenim ciljevima predviđa se i vrednovanje učeničkog rada, obrađeno u poglavlju „Vrednovanje", koje će pored savladavanja znanja i vještina veliku važnost davati i postignućima učenika na odgojnom području. U istom poglavlju razrađuje se „Praćenje i prezentacija" koje se odnosi na različite prijedloge za pripremu nastavnih materijala i učeničkih radova.

[8]Hrvatski nacionalni obrazovni standard, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.

Ocjena kurikuluma

Predloženi kurikulum predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja u cijelosti ispunjava ciljeve i zadaće odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi koje je MZOS RH u HNOS-u definiralo kao „odgoj i obrazovanje odgovorne, istinoljubive, tolerantne i solidne osobe, osobe stvaralačkog duha, s dubokim osjećajem za očuvanje nacionalne i kulturne baštine, te poštivanje vrijednosti drugih kultura i naroda.[9]

Predloženi kurikulum omogućava provedbu brojnih nastavnih metoda koje su u klasičnoj nastavi zapostavljene, primjerice intenzivnije ostvarivanje izvanučionične nastave koja uključuje školske izlete, školske ekskurzije i školu u prirodi, jer je u nastavnoj praksi dokazano da takva vrsta nastave omogućava lakše i brže učenje.

Predmet KDBZ uspostavlja povezanost različitih nastavnih predmeta, što je novost u školskom kurikulumu. Time se prevladava fragmentiranost znanja te se kod učenika razvija osjećaj za interdisciplinarno rješavanje stručnih i znanstvenih zadataka.

Sami autori ističu da se u predmetu KDBZ odgojni, materijalni i funkcionalni ciljevi međusobno snažno prožimaju, ali se može uočiti da je vrijednost ovog predmeta posebice prepoznatljiva u području odgojnih zadataka. To je izuzetno važno jer se u „klasičnim" predmetima obično prednost daje savladavnju znanja i vještina. Zato se može zaključiti da će KDBZ znatno popraviti uravnoteženost odgojnih i obrazovnih ciljeva u školskom kurikulumu. Odgojni aspekt još više dobiva na težini zbog činjenice da se Nova škola i predmet KDBZ namjeravaju pokrenuti u nacionalno miješanoj sredini, koja je u nedavnoj povijesti doživjela izrazito težak međunacionalni sukob.

Stavljanje zavičaja u središte interesa učenika ima velik učinak kako na odgojne tako i na obrazovne ciljeve jer učenici uče o svojoj sredini koja im je poznata. Na taj način mogu lakše savladati čitav niz obrazovnih zadataka, a osim toga se kroz intenzivno istraživanje vlastite sredine uče cijeniti i voljeti vrijednosti kulturne i duhovne baštine koja ih okružuje. Upoznavajući vrijednosti kulturne i duhovne baštine pripadnika drugih naroda i vjeroispovjesti učenik dobiva jasniju sliku o bogatstvu i raznolikosti društva u koje živi, što je temelj za uspostavljanje zdravih društvenih odnosa.

Navedeni zaključci pokazuju da ovako predloženi kurikulum predmeta KDBZ unaprijeđuje cjelokupni školski kurikulum kako u odgojno-obrazovnom, tako i u metodičko-didaktičkom pogledu. Zato predloženi kurikulum predmeta „Kulturna i duhovna baština zavičaja" u cijelosti ocjenjujem pozitivno i preporučujem da se kroz projekt Nove škole uvede u nastavu.

[9]HNOS, str. 10.

PRILOG 2.

KULTURNA I DUHOVNA BAŠTINA ZAVIČAJA
- silabus -

Uvod

Za razliku od dosadašnjih nacionalnih i manjinskih kurikula, gdje se svaka etnička zajednica uglavnom bavi svojim kulturološkim odlikama, ovaj se predmet zasniva na zajedničkom proučavanju kulturne i duhovne baštine svih zajednica koje obitavaju na određenom području. Dakle, Kulturna i duhovna baština zavičaja osmišljena je kao dijaloški i suradnički utemeljen predmet u kojem bi učenici različitih etničkih zajednica zajedno proučavali regionalnu baštinu koristeći suvremene metode učenja.

Opći ciljevi nastavnog plana i programa:

Priroda ovog predmeta upućuje na prožimanje odgojnih, materijalnih i funkcionalnih ciljeva, koji su navedeni u kurikulu Kulturne i duhovne baštine zavičaja.

Ciljevi KDBZ-a :

- promicanje razumijevanja i poštovanja drugih i drukčijih (tolerancija i uvažavanje različitosti – dobne, rodne, jezične, vjerske, svjetonazorske, nacionalne, socijalne);
- razvijanje interkulturalnih kompetencija kod djece što je važno ne samo za ponovnu izgradnju odnosa u postratnim multikulturalnim zajednicama, već i za život u budućoj multikulturalnoj Europi;
- promicanje ljubavi i ponosa prema zavičaju i domovini;
- poznavanje vlastitih korijena i tradicije te poznavanje i poštvanje kulture i duhovnih vrijednosti drugih naroda koji žive u zavičaju;
- njegovanje, čuvanje i promicanje kulturne baštine kao dijela nacionalnog i kulturnog identiteta te osvješćivanje vrijednosti kulturne baštine u globalizacijskim procesima.

Obrazovna postignuća i nastavni sadržaji

1. godina (35 sati)

Nastavna cjelina	Učenička postignuća	Obrazovni sadržaji
Odnosi među ljudima	Učenici će: - razvijati sposobnosti planiranja - razvijati pozitivnu sliku o sebi - navesti svoje jake strane - uočavati i navesti pozitivne osobine drugih - upoznavati aktivno slušanje - razlikovati slušanje i aktivno slušanje - uvježbati aktivno slušati - uvježbati JA poruke - razlikovati dobre i loše međuljudske odnose unutar obitelji i grupe - učiti kako poboljšati kvalitetu svog odnosa s drugima	- planiranje - ja, ti, mi - ja poruke - aktivno slušanje - tolerancija - moja obitelj - moja grupa
Vjerska obilježja i narodni običaji	- navesti najvažnije blagdane svoga zavičaja - razlikovati načine obilježavanja najvažnijih blagdana stanovnika svoga zavičaja - objasniti važne običaje - nabrajati ukrase, hranu, pjesme vezane uz najvažnije blagdane - pričati mitske priče - povezivati mitove sa zavičajem	- Božić - Uskrs - Još neki važni blagdani moga zavičaja - Mit - Mitska priča
Obrti i specifični proizvodi zavičaja	- opisati zanimanja roditelja i predaka - usporediti zanimanja predaka i zanimanja roditelja - objasniti povezanost zanimanja ljudi i specifičnosti zavičaja - navesti stare zanate zavičaja - opisati stare zanate - ovladati jednim starim zanatom - nabrojiti specifične proizvode zavičaja - opisati proizvodnju tih proizvoda - proizvesti neki od proizvoda - opisati današnju uporabu starih predmeta i proizvoda	- zanimanja roditelja - zanimanja predaka - stari zanati - znam stari zanat - specifični proizvodi zavičaja - proizvodimo specifični proizvod - upotrebljavamo stare predmete i proizvode

2. godina (35 sati)

Nastavna cjelina	Učenička postignuća	Obrazovni sadržaji
Odnosi među ljudima	- uvježbati umijeće konstruktivnog rješavanja sukoba - upoznati timski rad - ispitati vlastite predodžbe o osobama iz drugih kultura, društvenih skupina - uočiti dobre i loše međuljudske odnose unutar škole - kritički razmišljati o odnosima - učiti kako poboljšati kvalitetu svog odnosa s drugima	- sukob - rješavanje sukoba - suradnja - timski rad - moja škola - tolerancija
Vjerska obilježja i narodni običaji	- navesti najvažnije običaje vezane uz blagdane svoga zavičaja - razlikovati običaje vezane uz najvažnije blagdana stanovnika svoga zavičaja - objasniti važne i specifične običaje - nabrajati crkvene, poljoprivredne, gospodarske običaje vezane uz najvažnije blagdane - doživjeti neke običaje drugih krajeva naše domovine	- običaji - crkveni običaji - poljoprivredni običaji - gospodarski običaji - prikaz običaja - gledanje običaja iz drugih krajeva domovine
Razvoj arhitekture Značajne osobe zavičaja Komunikacija	- analizirati razvoj arhitekture zavičaja - analizirati povezanost građevinskog materijala s prirodnim obilježjima zavičaja - objasniti povezanost arhitekture i ljudi koji žive u zavičaju - nabrojiti važne osobe zavičaja – pisci, sportaši, znanstvenici, političari… - prepoznati važnost osoba koje žive u zavičaju za život ostalih članova zajednice - razlikovati način komunikacije među ljudima nekada i sada - raspraviti važnost povezanosti s ljudima koji žive izvan mjesta, zavičaja, države	- građevine zavičaja - građevinski materijali zavičaja - značajne osobe zavičaja - život značajnih osoba - nepoznate, a značajne osobe - imena ulica, škola, trgova, ustanova - jezici i pisma zavičaja - rječnici starih riječi i izraza, rječnici nacionalnih manjina, zbirke poslovica, pošalica, zagonetki… - pisani prijenos informacija - usmeni prijenos informacija - moje mjesto – zavičaj – država - svijet

3. **godina (35 sati)**

Nastavna cjelina	Učenička postignuća	Obrazovni sadržaji
Odnosi među ljudima	- vježbati timski rad - upoznati stereotipe i predrasude - raspraviti važnost stereotipa i predrasuda u svakodnevnom životu i odnosima s drugim ljudima - ispitati vlastite predodžbe o osobama iz drugih kultura, društvenih skupina - uočiti dobre i loše međuljudske odnose u zavičaju - kritički razmišljati o odnosima - ispitati važnost starih igara i sportova u razvijanju dobrih međuljudskih odnosa	- timski rad - stereotipi - predrasude - moj zavičaj - igre i sportovi moga zavičaja
Vjerska obilježja i narodni običaji	- definirati mitologiju - definirati vjerovanje - definirati praznovjerje - razlikovati mitologiju, vjerovanje i praznovjerje - izabrati jedan narodni običaj - istražiti jedan narodni običaj - prikazati jedan narodni običaj - prezentirati jedan narodni običaj široj zajednici - vidjeti narodne običaje drugih krajeva Republike Hrvatske	- mitologija moga zavičaja - vjerovanja moga zavičaja - praznovjerja moga zavičaja - narodni običaj moga zavičaja - susret s narodnim običajima drugih krajeva
Migracije Povijest i mitologija zavičaja Umjetnost zavičaja	- navesti autohtono stanovništvo svoga mjesta - navesti sadašnje stanovništvo svoga mjesta - povezati sastav stanovništva s povijesnim događajima u zavičaju - nabrojati kulturno-povijesne spomenike - povezati kulturno-povijesne spomenike s događajima u zavičaju - opisati umjetnost nekada - opisati umjetnost sada - usporediti umjetnost nekada i sada - povezati umjetnost nekada i sada s ljudima koji žive u zavičaju - predstaviti svoj zavičaj široj zajednici	- autohtono (izvorno) stanovništvo - sadašnje (domaće) stanovništvo - povijest mog naselja - kulturno-povijesni spomenici moga zavičaja - narodna umjetnost moga zavičaja - umjetnost danas moga zavičaja - moj zavičaj u Republici Hrvatskoj i svijetu

Didaktičko-metodičke upute

Mogući oblici i metode rada:

1. projektna nastava, projekti škole i razreda ili grupe zainteresiranih i terenska nastava,
2. istraživanje, proučavanje literature ili lokalnih povijesnih izvora, priča, knjiga, pjesama, muzejskih predmeta, autentičnih predmeta u vlasništvu ljudi u mjestu i okolici,
3. intervjuiranje starijih stanovnika (baka, djedova, starih učitelja, svećenika),
4. ekskurzije i putovanja u razna mjesta u zavičaju, posjete kulturno-povijesnim sadržajima, prirodnim znamenitostima, nalazištima povijesne i kulturne baštine, crkvama, vjerskim spomenicima, grobljima i dr.,
5. predstave, igrokazi, dramatizacije, igre, «sajmišta»,
6. drugi oblici rada zavisno od ciljeva i sadržaja koji se obrađuju.

Obilježja KDBZ-a:

- Ovaj je predmet zamišljen kao otvoren i fleksibilan kako u horizontalnom tako i u vertikalnom smislu. Naime, kako će većinom biti riječ o projektnoj, terenskoj ili istraživačkoj nastavi (ideja je da se obrade dvije ili tri teme godišnje), učenici različitih razreda (npr. 5. i 6.) moći će zajedno sudjelovati na istom projektu. Isto tako, moguće su korelacije s drugim predmetima u svim smjerovima. Učenici mlađe dobi bit će upućeni na neke jednostavnije zadatke, dok će oni starije dobi svoje sposobnosti razvijati baveći se kompleksnijim zadatcima.

- S obzirom na sve navedene ciljeve bitno je i uključivanje lokalne zajednice. Uključivanje se može realizirati posredno ili neposredno. Posredno, na način da se održavaju javne prezentacije učeničkih projekata, a neposredno da članovi lokalne zajednice aktivno sudjeluju u projektima koje će osmisliti djeca (npr. obnova starog dvorca, očuvanje okoliša – čišćenje određenog dijela grada koji je bitan dio baštine, pomoć stručnjaka /povjesničara, političara i sl./ iz lokalne zajednice na određenim projektima).

- Izvori znanja – Priručnik za nastavnike, različiti izvori informacija: knjige, časopisi, novine, TV, radio, internet; ustanove, ljudi, predmeti...

- Kao što smo već spomenuli mediji imaju značajnu ulogu u ovom predmetu. Učenici za svoja istraživanja mogu koristiti internet, kao najveću i najdostupniju bazu podataka, ali mogu i prezentirati svoje radove putem Interneta. Osim interneta, novine, televizija i radio također se mogu iskoristiti u radu kada proučavamo kulturnu i duhovnu

baštinu zavičaja, posebno kada je riječ o projektima koji se realiziraju u suradnji s lokalnom zajednicom.

- Planirani sadržaji bit će realizirani u okviru izvannastavne aktivnosti Kulturna i duhovna baština zavičaja tijekom 35 sati godišnje. Sadržaji ove izvannastavne aktivnosti lako se mogu povezati sa gotovo svim redovitim i izbornim predmetima. Također, ovu izvannastavnu aktivnost mogu provoditi svi učitelji škole ovisno o osobnoj zainteresiranosti i spremnosti na izazove današnjice.

Vrjednovanje:

- Budući da će se sadržaji realizirati kao izvannastavna aktivnost, postignuća se neće mjeriti na uobičajene načine (pisanim i usmenim provjeravanjem i sl.). Zato ih se ne donosi kao zasebni element programa. Treba imati na umu da se vrjednovanje učenja i nastave te praćenje učenika događa kroz čitav izvannastavni proces te se ne smije svesti na tradicionalno zaključno ispitivanje i ocjenjivanje. Praćenje i vrjednovanje obuhvaća sva područja ciljeva odnosno odgojno-obrazovnih postignuća: kognitivno, afektivno i operativno. Voditelj izvannastavne aktivnosti će sustavno pratiti promjene u ponašanju i svjetonazoru učenika.

PRILOG 3.

6. LITERATURA

Uzelac, M. (2000) ZA SVEMIRE, Zagreb: Mali korak.
Uzelac, M. (1997) ZA DAMIRE I NEMIRE, Zagreb: Mali korak.
Čudina-Obradović, M. i Težak, D. (1995) MIROTVORNI RAZRED, Zagreb: Znamen.
Bognar,V., Uzelac,M. i Bagić, A. (1997) BUDIMO PRIJATELJI, Zagreb: Mali korak. Bunčić,K. et al. (1993) IGROM DO SEBE, Zagreb: Alinea.
Janković, J.(1993) SUKOB ZA SURADNJU, Zagreb: Alinea.
Ajduković, M. i Pečnik, N.(1993) NENASILNO RJEŠAVANJE SUKOBA, Zagreb: Alinea.
Barnes Boffey, D. (1995) NANOVO SE STVORITI, Zagreb: Alinea.
Sullo, R. A. (1995) UČIMO IH DA BUDU SRETNI, Zagreb: Alinea.
Markačić, M (2001) IGROM DO ŠKOLE, Zagreb: Udruženje "Djeca prva".
Gudjons, H. (1994) PEDAGOGIJA – TEMELJNA ZNANJA, Zagreb: Educa.
Veronek-Gemadnik, S. UPOZNAJMO SE, Zagreb: Profil.
Parry, D. (1991) WARRIORS OF THE HEART, USA: Sunstone Publications.
VELIKA KNJIGA IGARA, Zagreb: Profil.
Kajiš, V. i Medić, M. (2001) SLAGALICA, Zagreb: Suncokret – centar za humanitarni rad.
Shapiro, D. SUKOB I KOMUNIKACIJA: vodič kroz labirint upravljanja sukobom, Hrvatska: Institut Otvoreno društvo.
HUMANE VREDNOTE, , Zagreb: Hrvatski Crveni križ, 2001.
Aktivno nenasilje za ljudska prava, demokraciju i mir – sponzor SIDA, švedska agencija za međunarodni razvoj i suradnju; priručnik za radionicu, treće izdanje
Prijateljska učionica za malu planetu, priručnik kreativnih pristupa životu i rješavanju sukoba djece
Beer, J. (1990) Mirotvorstvo u vašem susjedstvu, Miriteljev priručnik, IV. revidirano izdanje
Obrazovni paket – ideje, izvori, metode i aktivnosti za neformalno interkulturalno obrazovanje mladih ljudi i odraslih: SVI RAZLIČITI – SVI JEDNAKI, Europski dom Slavonski Brod, svibanj 2000.
Kutija Igre Nenasilja, koju su osmislili i omogućili: Larry Shapiro, Kathy Angie, Antal Balog, Ela Balog, Ladislav Bognar, Michelle Kurtz i Susan Ryan.

KD
ZB

Recenzije odabrani dijelovi:

„Publikacija je priručnik za izvedbu izvannastavne aktivnosti Kulturna i duhovna baština zavičaja, za koji je Agencija za odgoj i obrazovanje izdala pozitivno stručno mišljenje i predložila njegovo uvrštavanje u škole u multietničkim zajednicama u RH (svibanj 2007.), a kao primjer dobre prakse navodi ga Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. - 2012. (Vlada RH 2006.)“

„Sadržajem, ali posebno načinom na koji se izvodi, ovaj program potiče suradnju s obiteljima i lokalnim zajednicama, što je također naglašeno u ciljevima NOK-a. Iz naziva, sadržaja i načina rada razvidno je da promiče interkulturalizam kao jedno od osnovnih načela NOK-a.“

„Ono u čemu je posebnost, a time i vrijednost ovog priručnika je činjenica da je izbor primjerenih aktivnosti već izabran i sklopljen u tematske i metodske jedinice na promišljen i obrazložen način. Tako učitelj koji izvodi program razumije smisao i svrhu koju pojedina jedinica ima u cjelini programa, kao i pojedina aktivnost, što mu omogućava da razumije logiku cjeline i svake metodske jedinice, te da je preinači ako želi.“

Jasenka Pregrad, prof.

„Predloženi kurikulum predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja u cijelosti ispunjava ciljeve i zadaće odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi koje je MZOS RH u HNOS-u definiralo kao odgoj i obrazovanje odgovorne, istinoljubive, tolerantne i solidne osobe, osobe stvaralačkog duha, s dubokim osjećajem za očuvanje nacionalne i kulturne baštine, te poštivanje vrijednosti drugih kultura i naroda.“

„Sami autori ističu da se u predmetu KDBZ odgojni, materijalni i funkcionalni ciljevi međusobno snažno prožimaju, ali se može uočiti da je vrijednost ovog predmeta posebice prepoznatljiva u području odgojnih zadataka. To je izuzetno važno jer se u „klasičnim“ predmetima obično prednost daje savladavnju znanja i vještina.

Zato se može zaključiti da će KDBZ znatno popraviti uravnoteženost odgojnih i obrazovnih ciljeva u školskom kurikulumu.“

„Upoznavajući vrijednosti kulturne i duhovne baštine pripadnika drugih naroda i vjeroispovjesti učenik dobiva jasniju sliku o bogatstvu i raznolikosti društva u koje živi, što je temelj za uspostavljanje zdravih društvenih odnosa.“

-Iz recenzije Kurikuluma predmeta Kulturna i duhovna baština zavičaja
dr. sc. Robert Skenderović,
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Nansen Dijalog Centar
Osijek

ISBN 978-953-98992-2-4